

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Sociologiska institutionen

Att bo mellan grannar eller främlingar

- en studie om boendesegregation i Norra Biskopsgården

Elvir Hasic
C-uppsats, 10 poäng
Fördjupningskurs i sociologi
Maj 2007
Handledare: Marita Flisbäck

Abstract

Titel: Att bo mellan grannar eller främlingar - en studie om boendesegregation i Norra Biskopsgården 2007

Författare: Elvir Hasic

Handledare: Marita Flisbäck

Institution: Sociologiska institutionen

Typ av arbete: C-uppsats

Antal sidor: 40

Tidpunkt: april – maj 2007

Syfte och frågeställningar:

Syfte med uppsatsen är att bidra till en ökad förståelse och belysa en del av komplexitet bakom segregationsproblematiken genom att undersöka sociala relationer och vikten av sammanhållningen mellan de som bor i Norra Biskopsgården. I synnerhet är jag intresserad av att synliggöra och analysera om relationer mellan områdets invånare har någon påverkan att denna stadsdel uppfattas som utsatt och segregerad. Mina frågeställningar är:

- *Varför uppfattas Norra Biskopsgården som ett segregerat område med dåligt rykte?*
- *Vad har dess invånare för erfarenhet av att bo här och hur uppfattar de denna stadsdel?*
- *Vilka sociala relationer finns i området?*
- *Hur har boendesegregation i Norra Biskopsgården förändrats över tid?*

Metod:

Metoden är både kvalitativ och kvantitativ. Den empiriska delen i uppsatsen bygger huvudsakligen på kvalitativt insamlat intervjumaterial med turkar, iranier och finländare som bor i Norra Biskopsgården, samt tre nyckelpersoner som är på annat sätt aktiva i området. Det kvalitativa materialet kompletteras med en genomgång och sammanställning av andra forskare som är verksamma på området, samt kvantitativt sekundär material som består av befintlig statistik om denna stadsdel. Syftet med statistiken är att försöka åskådliggöra den övergripande bilden i området.

Sammanfattning av resultat

När det handlar om boendesegregation kan man inte få ett svart eller vitt svar, utan det är alltid flera faktorer som medverkar. Dessa olika medverkande faktorer bidrar till att låg status och dåligt rykte tillskrivs de segregerade områdena och därmed förstärker den negativa bilden av den och dess invånare. En viktig anledning är "dålig" social miljö som präglas av ett stort antal människor som befinner sig längst ner i samhällsrangordningen, oavsett deras etniska tillhörighet. Genom att utgå ifrån att makt utgör en kärna i förhållandet mellan olika samhällsgrupper, (med hjälp av Elias och Scotsons universella modell), kommer jag fram till att den underordnade gruppens ställning präglas av maktlöshet. Dålig sammanhållning och brist på gemensamma normer i området visar sig spela en viktig roll. Mestadels umgås människor inom kretsen av den egna etniska eller språkliga gruppen vilket tyder på sociala skillnader. En känsla av fragmentering och ansträngda relationer med olika spelregler för umgänge är därmed en bidragande orsak till dessa gruppers underordnade positioner.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	s.1
Syfte och frågeställningar	s.2
2. BAKGRUND	s.3
Svensk invandrarpolitik efter andra världskriget	s.3
Från assimilation till integration och det mångkulturella samhället	s.4
Vad är segregation?	s.5
Integration – segregations motsats eller olika sidor av samma fenomen?	s.6
En Historisk blick på Norra Biskopsgården	s.8
3. TIDIGARE FORSKNING	s.9
Boendesegregation och bostadspolitikens paradox	s.9
Studier av etnisk boendesegregation	s.10
Vem har ansvaret?	s.10
Bostadsområdets betydelse för integration	s.11
Studier av ekonomisk boendesegregation	s.11
Invandrarnas fria val	s.11
Olika upplåtelseformer	s.12
4. METOD	s.13
Vad är kvalitativa metoder?	s.13
Vad är kvalitativ intervju?	s.14
Valet av metod	s.14
En fråga om objektivitet?	s.15
Urval av personer och tillvägagångssätt	s.16
5. TEORETISKA PERSPEKTIV	s.18
Elias och Scotsons studie av Winston Parwa	s.19
Elias och Scotsons universella modell	s.20
Vikten av figurationsbegreppet	s.20
Mediernas roll	s.22
Applicering av modellen på Norra Biskopsgården	s.22
En kort sammanfattning av Elias och Scotsons begrepp i relation till studiets empiri	s.24
Studiets paradox	s.24
Varför ingår ingen svensk grupp i studiet?	s.25

6. ANALYS OCH RESULTAT	s.26
Intervju med finländare	s.26
Intervju med turkar	s.27
Intervju med iranier	s.28
Intervju med nyckelpersoner	s.29
Hur har situationen förändrats?	s.30
7. AVSLUTANDE ANALYSDISKUSSION	s.32
En gemensam maktlöshet	s.32
Områdets och invandrarnas "annorlundahet"	s.34
Distinktion mellan "vi" och "dom"	s.35
Stigmatisering	s.37
8. SAMMANFATTANDE SLUTORD	s.39
KÄLLFÖRTECKNING	
BILAGA	

1. INLEDNING

Boendesegregation är ett aktuellt, uppmärksammat och inte desto mindre omdebatterat ämne. Den förknippas oftast med invandring, arbetslöshet och ett avskilt boende från den etniskt svenska befolkningen samtidigt som ett segregationsmönster framstår tydligast i de svenska storstadsregionerna. Segregationens problematik präglas av uppfattningen att den ger upphov till utanförskap och står i vägen för människors lika värde och lika behandling.

Med hänvisning till forskningen om boendesegregation, representerar Göteborg en av de städer där segregationen förekommer. Jag har valt att närmare undersöka Norra Biskopsgården, en av stadens förorter som ligger på västra delen av Hisings-ön. Denna uppsats är ett slags uppföljning av ämnet eftersom jag redan har gjort en förstudie om denna stadsdel, som min B- uppsats, under höstterminen 2006. På det sättet fick jag en möjlighet att bekanta mig med segregationens komplexa karaktär, och min utgångspunkt baserades främst på Kirsti Kuuselas forskningsrapporter *Att bo i invandrantäta bostadsområden* (1991) och *Integration i invandrantäta bostadsområden?* (1993). Dessa rapporter som gjordes i början av 1990-talet väckte en nyfikenhet hos mig att studera samma område cirka femton år efter det. Visserligen är denna uppsats ingen jämförande studie men det känns ändå viktigt att få ett tidsperspektiv på områdets utveckling för att få en bättre insikt om hur boendesegregationen har förändrats över tid.

Av samma anledning har jag bestämt mig att genomföra intervjuer med tre specialstuderade kategorier, människor födda i Finland, Turkiet och Iran, vilket Kuusela också gjorde. Dessa grupper är även idag representerade i Norra Biskopsgården, trots att området är i nuvarande läge befolkat med runt hundra olika nationaliteter. Jag har funderat på att välja någon av de nyare grupperna i min undersökning men ändrade mig, dels på grund av uppsatsens begränsning, dels därför att dessa utvalda grupper har en symbolisk betydelse för bostadsområdet. Det handlar om olika tidsepoker och olika anledningar då finländarna som sökte jobb på 1960-talet flyttade in först, följda av turkar på 1970-talet och iranier som flydde kriget på 1980-talet. Att följa hur just dessa grupper befolkade området erbjuder läsaren en bättre kännedom om förändringar som har hänt sedan dess och förklarar på sätt och vis hur grunden för segregationen lades i denna stadsdel.

Uppfattningen om ett segregerat bostadsområde formar vanligen föreställningarna om människor som bor där, vilket innebär i så fall att stigmatisering av bostadsområden och dess invånare följs åt. Detta ger en statisk bild av segregationen där socialt marginaliserade bostadsområden presenteras både i mediala och allmänna diskurser på ett negativt sätt. Men det är också lika viktigt att ta hänsyn till befolkningen i en sådan stadsdel och höra deras röster. I min studie av boendesegregation vill jag därför ta reda på vad de som bor i Norra Biskopsgården själva anser om området.

Eftersom den negativa bilden som skapas av segregerade områden drabbar dess befolkning i form av en kollektiv stigmatisering, borde boendesegregation studeras med utgångspunkt i de maktförhållandena som råder i samhället. För att kunna förstå Norra Biskopsgårdens utsatta position kan det vara värt att undersöka den inre sammanhållningen hos dess invånare som en grupp.

Mitt intresse för detta ämne ökade efter att jag sett reportaget *På rätt sidan älven* av Janne Josefsson som sändes i april 2006 i SVT. Programmet byggde på en resa med femmans spårvagn från villaområdet Örgryte till förorten Biskopsgården i Göteborg, som visade sig vara en resa mellan två skilda världar. Skillnaden mellan dessa två stadsdelar framhåller i detta program en tydlig bild av olika villkor och möjligheter för människor, beroende på var de bor och var de kommer ifrån.

Jag vill redan nu påpeka att denna uppsats inte är något jämförande analys mellan en rik och en fattig stadsdel. I dylika fall är det alltid lätt att man först uppmärksammar gränsdragningar och skillnader mellan dessa områden och människor som bor där. Därför anser jag att Elias och Scotsons begreppspår *etablerade och outsiders* med dess betoning på maktperspektivet, kan vara lämplig för att kunna fånga viktiga aspekter av fenomenet bostadssegregation.

Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att bidra till en ökad förståelse och belysa en del av komplexitet bakom segregationsproblematiken genom att undersöka sociala relationer och vikten av sammanhållningen mellan de som bor i området. I synnerhet är jag intresserad av att synliggöra och analysera om relationer mellan områdets invånare har någon påverkan att denna stadsdel uppfattas som utsatt och segregerad. I denna studie ligger fokus på aktörerna som direkt eller indirekt har att göra med detta område vilket innebär att jag har genomfört intervjuer med dem som antingen bor eller arbetar i denna stadsdel. Det finns, enligt min mening, ett behov att endast uppmärksamma dessa människor och inte söka vilka skillnader skulle framträda om de studerades i motsatskategorier som rika och fattiga eller som svenskar och invandrare. Det kan vara ett sätt att undvika att det skapas ännu djupare klyftor i samhället och på det sättet försöka minska effekter av den polariserade bilden som produceras mellan "vi" och "de andra". Föreliggande uppsats tar därför sina utgångspunkter i frågeställningarna nedan som besvaras empiriskt och analytiskt genom att studera situationen i Norra Biskopsgården.

Mina frågeställningar är:

- *Varför uppfattas Norra Biskopsgården som ett segregerat område med dåligt rykte?*
- *Vad har dess invånare för erfarenheter av att bo här och hur uppfattar de denna stadsdel?*
- *Vilka sociala relationer finns i området?*
- *Hur har boendesegregation i Norra Biskopsgården förändrats över tid?*

2. BAKGRUND

Innan jag går vidare och försöker hitta ett svar på mina frågor, känns det viktigt att framför allt göra en kort historisk syn på svensk invandrapolitik och själva området Norra Biskopsgården samt närmare undersöka betydelse av några viktiga begrepp. Mitt mål är att på detta sätt försöka kunna skapa en helhetssyn kring detta fenomen och därmed möjliggöra en bättre uppfattning om boendesegregation.

Svensk invandrapolitik efter andra världskriget

Efter kriget stod Sveriges industri inför en expansion, samtidigt som det saknades arbetskraft. I samband med efterkrigstidens högkonjunktur började man förespråka en friare invandring vilket resulterade i att utländsk arbetskraft direktrekryterades av svenska företag. En viktig händelse var det att år 1954 ingicks ett avtal om en gemensam nordisk arbetsmarknad. Detta innebar att nordens invånare kunde fritt bosätta sig och arbeta i alla nordiska länder. Eftersom arbetslösheten var hög i Finland, hade avtalet till följd att invandringen från Finland växte kraftigt. En annan grupp som kom till landet under arbetskraftsinvandringens period var turkar. Det var framför allt männen som började komma till Sverige under 1960-talet, för att lite senare, det vill säga under 70-talet, hämta hit sina familjer (Kuusela 1993:11).

Invandringen till Sverige var fram till 1970-talet dominerad av nordiska medborgare och sammansatt av ett fåtal större grupper. År 1969 kom 70 procent av invandrarna från Norden och i mitten av 70-talet utgjorde finländarna drygt 45 procent av samtliga utländska medborgare. Det faktum att det fanns en så stor grupp finska arbetskraftsinvandrare i landet som hade samma ekonomiska och sociala villkor som svenskarna påverkade den svenska invandrapolitiken. Det blev helt enkelt svårt att inte erbjuda andra invandrargrupper samma villkor och på det sättet lades en grund för en politik med permanent invandring. Utifrån det skulle de utländska medborgare som togs emot i Sverige betraktas som invandrare med rätt att stanna i landet om de ville. Dessutom skulle de ha samma arbetsvillkor samt en jämlik social och ekonomisk ställning med svenskarna vilket betraktades som en av de viktigaste orsakerna till att Sverige fick sin nuvarande invandrapolitik (ibid.).

Arbetskraftsinvandringen kulminerade i början av 1970-talet och det blev svårare att flytta till Sverige när det inte längre fanns behov av importerad arbetskraft. Efter 1972 ändrade den svenska invandringen karaktär, då det mesta av den utomnordiska arbetskraftsinvandringen stoppades men omfattningen av den utomnordiska inflyttningen påverkades dock marginellt, eftersom invandringen av anhöriga till dem som kommit tidigare ökade. Minskat behov av invandrad arbetskraft resulterade i en reglering av invandringen genom att arbetskraftsinvandring ersattes med flyktinginvandringen och i början av 1980-talet kom de första iranska flyktingarna till Sverige (Kuusela 1993:12-14).

År 1986 fattades ett nytt beslut om den samlade invandrapolitiken. De invandrapolitiska målen skulle tolkas så att de syftar till lika rättigheter och möjligheter för invandrare i förhållande till den övriga befolkningen. Det skulle ges möjlighet för invandrarna att utveckla det egna kulturarvet inom ramen för de grundläggande normer för mänsklig samlevnad som gäller i Sverige. Invandrapolitiken förutsatte ett aktivt arbete för att skapa goda relationer mellan alla grupper i det svenska samhället. Politiken skulle resultera i ömsesidig tolerans, solidaritet och gemenskap mellan människor av olika ursprung. Ålund och Schierup (1992) skriver att den svenska invandrapolitiken har blivit välkänd utomlands för sin ambitiösa

strävan att skapa social rättvisa och jämlikhet mellan olika etniska grupper och majoritetsbefolkningen och för sin respekt för invandrarnas egen kultur. De menar vidare att man på detta sätt har velat motverka ett segregerat samhälle och okontrollerade etniska konflikter, där internationell solidaritet utgjorde grundvalen för statens program för flyktingmottagning och för integration (Kuusela 1993:19).

Från assimilation till integration och det mångkulturella samhället

Enligt Bergman och Swedin (1986) innebär begreppet assimilation ”att smälta in genom att bli likadan”, som i det här fallet handlar om invandrarens anpassning till livet i Sverige. Med assimilering som målet i svensk invandrapolitik, förväntades det av invandrarna att med tiden smälta in i det svenska samhället genom att anpassa sig till de skrivna och oskrivna regler som råder i landet (Kuusela 1993:32-33).

Assimilationen var således ett tecken för att invandraren skulle ta till sig den svenska kulturens normer och värden i så hög utsträckning att slutligen identifiera sig själv som svensk. Men detta har visat sig vara en väldigt långsam process. Forskningen om invandring visar dessutom att assimilering under tvång kan ha negativa konsekvenser. Under lång tid hade Sverige inga speciella regler för invandrare. Man ansåg att det var tillräckligt att de hade tillgång till det svenska välfärdssamhället som upprättats under efterkrigstiden. Den svenska invandrapolitiken präglades av idén att invandrarna skulle överta svenska normer och värderingar.

Westin (1973) påpekar att tidiga svenska studier har visat att invandrare som tvingas att uppge sin gamla identitet och kultur kan drabbas av svåra identitetskriser, samt att deras förlust av identitet även kan leda till djupa känslomässiga rubbningar. Enligt Gordon (1964) har på liknande sätt, forskning från USA visat att tvångsmässig assimilation orsakar negativa konsekvenser för de invandrare som kom dit i början av 1900-talet och utsattes för starkt assimilationstryck. Detta medförde ett etniskt självförakt hos dem, vilket resulterade i att många familjer splittrades och att brottsligheten ökade markant bland andra generationens invandrare (ibid.).

I samband med det skriver Kuusela att första generationen invandrare vanligtvis har en stark kulturell identitet och tillhörighet i sin egen kultur. Att försvenskas behöver inte vara något negativt för den som själv väljer det, anser Kuusela och samtidigt betonar att invandrare inte kan bli helt försvenskade även om dem bara skulle sträva efter det. Men mötet med ett annat levnadsmönster förändrar ändå deras normer och värden. Invandrare kan således känna en positiv tillhörighet och identifikation med Sverige och den svenska kulturen först efter en tid i landet, särskilt om de bemöts positivt här och på det sättet bli mångkulturella, exempelvis som ”sverigeфиннар” (ibid.).

Med tanke på att assimilering visade sig vara svårt genomförbar, införde svenska staten ett antal reformer som skulle underlätta invandrarnas ställning. Året 1975 ersattes assimilering med ett nytt mål, närmare bestämt *integrering*, där varje invandrare skulle själv kunna välja graden av anpassning till det svenska och ges möjlighet att behålla det som upplevs som nödvändigt i den egna kulturen (Ehn 1993:151). Ordet integrera betyder att göra hel därav integration som anpassningsstrategi innebär att invandrarna kommer in i samhället och blir en del av samhällets helhet. Med införandet av integration skulle invandrare få jämlika möjligheter i samhället och det viktigaste av allt, de skulle även få möjlighet att behålla sin

egen kultur och kulturella identitet. Med integrationen får invandrarna möjligheter att bli mångkulturella och känna identifikation och tillhörighet med både svenskar och människor i den egna etniska gruppen.

Genom det invandrapolitiska målet om integration, stadfäste man även kulturpluralismen i Sverige. I början av 1980-talet dök ordet "mångkulturell" upp som beteckning på det svenska invandrarsamhället. Mångkulturalism eller multikulturalism anses även idag vara den senaste modellen för integration. Den har som främsta princip erkännande och respekt för kulturella skillnader. Kuusela skriver att "det mångkulturella Sverige" har använts som beskrivning av ett samhällsideal, där olika etniska grupper lever sida vid sida och berikar varandra. Hon refererar också till Hammar (1985) som skriver att året 1975 sammanfattades officiell svensk minoritets- och invandrapolitik under slagorden "Jämlikhet", "Valfrihet" och "Samverkan". Målet med statens styrning genom invandrapolitiska åtgärder var att integrera invandrarna genom att ge dem jämlika möjligheter i det svenska samhället i frågan om levnadsstandard, boende och arbete. Politiken skulle främja samverkan mellan invandrarna och majoritetsbefolkningen samt vidta åtgärder som syftar till att stimulera invandrarnas deltagande i beslutsprocessen på alla nivåer. Politiken syftade därmed inte bara till att ge invandrarna samma möjligheter som svenskarna har, utan även till att den svenska allmänheten skulle acceptera de mångkulturella målen (Kuusela 1993:13-15).

I sin avhandling *Skolan mitt i förorten* (2001) argumenterar Nihad Bunar att multikulturalismen inte hittills har gett politiskt önskat resultat. Anledningen är, menar han att det är ett diffust begrepp och utifrån det känns det svårt att agera och bestämma vilka reformer som måste göras för att kunna lyckas.

Dessutom har det "multikulturella" hittills enbart "reserverats" för invandrare, "invandrantäta" områden och "invandrantäta" skolor, det vill säga samma kategorier som används för stigmatisering och marginalisering av invandrare, de som bor i "invandrantäta" områden och går i "invandrantäta" skolor. Därför är multikulturalismen av idag i praktiken en misslyckad vision som alltmer börjar uppfattas som stigmatiserande snarare än politiskt möjliggörande. (Bunar 2001:283)

Vad är segregation?

I texten *Den rasifierade staden* skriver Irene Molina att med begreppet segregation brukar man antingen åsyfta en generell inre differentiering i staden, nämligen den geografiska åtskillnaden mellan olika befolkningsgrupper eller den rumsligt uttryckta uppdelningen mellan bostadsområden. Termen bostadssegregationen används därmed för att referera till skilda befolkningsgruppers olikartade rumsliga fördelning av sitt boende (Molina 2001:51).

Kuusela påpekar att det förekommer olika slag av segregation. *Socioekonomisk bostadssegregation* innebär att det råder en rumslig åtskillnad mellan individer som har skilda ekonomiska resurser eller som tillhör skilda sociala grupper (Kuusela 1991:9). En sådan typ av segregation råder i en stad när det finns en stark polarisering mellan den resursstarka och resurssvaga delen av befolkningen, som bor avskilt från varandra. Historiskt sett kan man säga att segregation har funnits långt tillbaka i tiden, redan från uppkomsten av de första städerna. I flera medeltida städer var stadskärnan bebodd av de rika medan de fattiga bodde i de yttre områdena (Andersson, Borgegård, Franson 2001:85). Lena Magnusson skriver att den socioekonomiska segregationen har varit ett särpräglat drag sedan länge även när det gäller det svenska boställningsmönstret i form av arbetarstadsdelar å ena sidan och

”trädgårdsstäder för tjänstemän” å andra sidan (Magnusson 2001:14). Utifrån detta synsätt som främst fokuserar på social och ekonomisk ojämlikhet kan klassrelation uppfattas som en nyckelaspekt för förståelsen av boendesegregationsmönster.

En annan typ av segregation är *etnisk boendesegregation*. När exempelvis koncentration av invandrare är hög i vissa stadsdelar och låg i andra, kan man säga att invandrarna bor åtskilda, det vill säga etniskt segregerade (Kuusela 1991:8). Sverige har under det senaste halvsekleet förändrats från ett etniskt homogent till ett etniskt heterogent land och därmed kan den etniska boendesegregationen betraktas som relativt nytt företeelse i landet.

Etnisk boendesegregation som förekommer och de problem som kan knytas till segregation är oftast större i storstadskommunerna. I storstadens skala skapar således segregationen effektiva barriärer mellan människor. Denna typ av segregation orsakar med andra ord ofta en social åtskillnad i form att det finns en dålig kontakt mellan svenskar och invandrare. Den rumsliga åtskillnaden i boendet kan således ge upphov till social distans mellan olika befolkningsgrupper. En sådan separation av sociala rum kan bidra till en polariserad bild med misstänksamhet, ömsesidigt utanförskap och konstruktion av vi/dem gränser som följd. Den invandrade befolkningen konstituerar oftast den samhällskategori som socioekonomiskt koncentreras till segregerade områden. Enligt Kuusela sammanfaller ofta den etniska bostadssegregationen med den socioekonomiska (Kuusela 1991:9).

Integration - segregations motsats eller olika sidor av samma fenomen?

Segregationsproblemet kopplas ofta med otillräcklig integrering och därför, anser jag behöver man titta lite närmare på relation mellan dessa två begrepp. Integrationsbegreppet som började användas under sjuttioalet betraktas som ett begrepp som är väsentligt skilt från assimilationskonceptet, som en del av det offentliga livets invandrapolitiska målsättningar. Efter 1975 har två viktigaste målsättningar inom svensk invandrapolitik varit bevarandet av etnisk identitet och kulturarv och deltagande i samhällslivet på samma villkor som den infödda befolkningen. Kärnan i integrationen i samhället baseras på strävandet efter alltmer jämlika villkor mellan människor, oavsett deras etniska ursprung. Detta innebär att integrationens avsikt är att värna om mångfald i samhället, till skillnad från assimilation som syftar till en homogenisering i samhället, där alla skulle bli så lika som möjligt (Magnusson 2001:13).

I sin text *Hyresvärdarnas inflytande över segregationen* (2001) skriver Margareta Popoola att integrationsbegreppet kan spåras till det latinska ordet *integer* som i svenskt språkbruk betyder att förena till en helhet. I detta avseende kan ordet integration få en paradoxal betydelse genom att specifika stadsdelar utgör en helhet och homogeniseras på ett negativt sätt. När det handlar om de segregerade stadsdelarna innebär det att det skapas olika gränsdragningar mellan områden som betraktas geografiskt urskiljbara i förhållande till varandra och särskiljs oftast i etniska och socioekonomiska termer. Det bidrar i allra högsta grad att ett visst område klassificeras som segregerat, genom att området i fråga uppfattas vara homogent. Det är ett flertal komponenter som homogeniseras i föreställningen om ett enhetligt invandrarområde med kännetecknen som oftast uttrycks i termer som fattigdom utanförskap och marginalisering (Popoola 2001:185).

Enligt Popoola ligger problematiken i att invandrarskapet i sig, betraktas vara den förenade komponenten som utgör grunden för uttryck som "ghetto" vilket ingår vanligtvis i en diskurs om invandrare, slum och marginalisering. På det sättet urskiljs invandrare som en homogeniserad minoritetsgrupp. Å andra sidan fördjupas distinktionen ännu mer genom att detta automatiskt leder till att svenskar exkluderas i förhållande till invandrare som grupp betraktat. Integration i sådana fall sker mot bakgrund av ett asymmetriskt maktförhållande mellan de skilda befolkningsgrupperna, som snarare associeras med en polarisering mellan "vi" och "dom".

Begreppet integration kan även stå i ett paradoxalt förhållande till begreppet segregation. Popoola anser att dagens strävan att uppnå integration i motsats till segregation tycks vara en riktad ansträngning att uppnå *social närhet* mellan olika befolkningsgrupper. För att det skulle vara möjligt, krävs det att det finns en närhet inom befolkningsgrupper annars skulle det inte finnas någon identifierbar befolkningsgrupp att förhålla sig till. Hon problematiserar den paradoxala begreppsrelationen genom att visa att det finns ett dilemma, då man i den politiska retoriken med nödvändighet utgår från att integration bygger på segregations närvaro. Detta innebär att strävan mot integration förutsätter att segregationsprocesser hålls vid liv, eftersom om segregation upphör, finns det inget att integreras till. Därför är det en paradox, hävdar Popoola att strävan efter integration sker genom att försöka motverka segregation. Det tyder på att dessa båda begrepp är med nödvändighet delar av samma fenomen även om det finns en tendens att betrakta begreppsparet som en fixeringsbild, där betraktaren endast lyckas fixera en bild åt gången (Popoola 2001:186ff).

Popoola menar därmed att segregationen betraktas numera som motsatsen till den önskvärda integrationen. Detta innebär att å ena sidan integration upplevs vara en synonym för jämlikhet och social närhet, medan å andra sidan anses segregationen vara ojämlikhetens ursprung. Att dessa två begrepp behandlas i strängt uteslutande termer leder till att den geografiska segregationen blir särskilt synlig om man betraktar segregerade områden som fattiga, vars befolkning kopplas främst med låga inkomster och högt beroende av socialbidrag. Följden blir att det skapas en polariserad bild av samhället med svenskar och invandrare som urskiljbara grupper. Detta synsätt leder inte enbart till uppfattningen att det finns en ojämlikhet där majoritetsbefolkningen urskiljs, utan även att föreställningen om invandrare som en enhetlig grupp förstärks (ibid.).

Samtidigt som integration uppfattas som vara en medelväg för att minska de negativa effekterna av denna polarisering, där individerna i de skilda befolkningsgrupperna både kan behålla sin kultur och anpassa sin kultur utan för den skull ge upp sin grundläggande värdegemenskap med den egna befolkningsgruppen. Det är ett synsätt som försöker skapa en "tulipanos" i betydelsen bevara och förändra på samma gång. (Popoola 2001:187)

Med detta citat framhåller Popoola att integrationssträvandet är en långsam process som innehåller svårigheter för den invandrande befolkningen att både bevara och förändra etnisk identitet och kulturarv samtidigt. Genom att sätta integrationsbegreppet i förhållande till segregation, skapar Popoola en ökad förståelse hos läsaren om integrationsproblematiken. Popoola visar i sin studie att begreppet integration ibland används i motstridiga termer, både i assimilerande och även segregationsförstärkande syfte. Hon anser att det är fel att de skilda befolkningsgrupperna som ska integreras i det svenska samhället klumpas ihop som en homogen grupp eftersom det enda som förenar dem är att de är icke-svenskar. Därför värnar hon om att integration har som mål att motverka en polarisering mellan "vi och dom" och inte att skapa det.

En historisk blick på Norra Biskopsgården

Stadsdelen Biskopsgården med tjugosex tusen invånare har förändrats mycket genom sina femtio år, både när det gäller befolkning och bebyggelse. Biskopsgården är en av tjugoen stadsdelsnämnder i Göteborg och består av fem delområden som även kallas primärområden: Norra Biskopsgården, Södra Biskopsgården, Länsmansgården, Svartedalen och Jättesten.¹

Stadsplanen för området fastställdes 1956 och stadsdelen byggdes för att lösa den enorma bostadsbrist som fanns efter kriget. Till Norra Biskopsgården flyttade mest arbetarfamiljer från trånga och omoderna lägenheter i centrala stan. Göteborg var en snabbt växande industristad. Uppförandet av Volvo och Götaverket i närheten av Biskopsgården gjorde att lägenheterna var mycket eftertraktade. Området befolkades också av arbetskraftsinvandrare där Finland och Turkiet var två viktiga ursprungsländer, vilket betyder att Norra Biskopsgården alltså har sina rötter i svensk och europeisk arbetarklass (Stenberg 2004:25).

Norra Biskopsgården byggdes under fem korta år (1956-1960) och alla lägenheter ställdes till förfogande med hyresrätt. Till en början uppfattades stadsdelen som ett bra område men mycket av servicen släpade efter. Området lyckades aldrig bli väletablerat eftersom många redan i början av 70-talet bestämde sig att flytta. En anledning var att under samma tid byggdes relativt billiga bostadsrätter i Backa, Kärra och Tuve medan en del resursstarka familjer flyttade till HSB lägenheterna i Jättesten (Hansson 2005:17).

Men ännu viktigare var det att missbruk, vandalisering och kriminalitet började förekomma vilket gjorde att område fick dåligt rykte. I mitten av 70-talet stod det klart att många familjer inte trivdes i detta nybyggda område och flyttade därifrån till andra stadsdelar och boendeformer. Bristerna i området samt de sociala och ekonomiska problemen blev uppenbara vilket ledde till att det fanns ett överskott av lägenheter. Stadsdelen började också visa tydliga tecken på förslitning. Allt detta gjorde att Norra Biskopsgården betraktades snart som en dålig livsmiljö vilket resulterade i att många lägenheter blev tomma. Detta innebar i sin tur stora kostnader för kommunen och lokala bostadsbolagen och efterfrågan på lägenheter i detta område var låg. Den stora omsättningen på lägenheter har gjort området instabilt (Kuusela 1991:12-14).

Efterhand kom fler och fler invandrargrupper och även bostadsbolagen började i större utsträckning styra dem genom selektivt erbjudande av bostäder. En hel del invandrare hänvisades de till detta förortsområde och förutom dem fylldes de tomma lägenheterna även med svenskar som hade olika sociala problem. Efter utflyttningsvågen från området kom i stället alltfler invandrare och resurssvaga svenskar. Det blev kvar de som av ekonomiska skäl inte kunde välja något annat och i allt större utsträckning flyttade invandrare och flyktingar in. De tre begreppen fattig, invandrare och förort länkades vilket skapade ett dåligt rykte (Kuusela 1993:23,24).

Efter denna korta beskrivning av Norra Biskopsgården och introduktionen av några viktiga begrepp som vanligtvis kopplas med boendesegregation, finner jag det lämpligt att härnäst titta lite närmare in på den tidigare forskningen som gjordes på detta område. Efter introduktionen av problematikens bakgrund, ger det nästkommande avsnittet en möjlighet att peka på fenomenets komplexitet genom att presentera olika aspekter av segregation i boendet.

¹ Statistiska årsbok Göteborg 2006 s.10

3. TIDIGARE FORSKNING

Under denna rubrik kommer jag att visa vilka frågeställningar som är mest omstridda på studieområdet, vilket förklarar att undersökningar som handlar om boendesegregation alltid med nödvändighet måste avgränsas. Eftersom boendesegregation utgör ett mångfacetterat och inte desto mindre invecklat ämne anser jag att denna del av uppsatsen har en stor betydelse. Jag ska sträva efter att presentera en mer detaljerad bild av detta fenomen i hoppet att det möjliggör en bättre förståelse inför vidare läsning. Jag medveten om att det kan uppfattas som att avsnittet om tidigare forskning tar mycket plats i uppsatsen.

Genomgången av olika forskningsrapporter tyder framför allt på att det finns en oundviklig uppdelning mellan svenskar och invandrare. En annan uppfattning som träder fram är att det finns två dominerande förklaringar av fenomenet, nämligen etnisk och socioekonomisk segregation samt att dessa två typer av segregation oftast verkar parallellt. Litteraturgenomgång av forskningsfältet visar också att ämnet är i högsta grad komplext vilket gör det svårt att besitta en fullständig överblick över området. En samling av texter som berör denna problematik, publicerade av Lena Magnusson under titeln *Den delade staden* (2001) har därför varit till stor hjälp. Själv skriver hon att boendesegregation är ett mångvetenskapligt forskningsområde som man inte kan fånga i ett disciplinärt hörn och av den orsaken har hon förutom den sociologiska forskningen valt även texter av forskare i kulturgeografi och statsvetenskap (Magnusson 2001:18).

Boendesegregation som bostadspolitikens paradox

Det måste framför allt nämnas att bostadssegregationen aldrig har uttalats som något önskvärt tillstånd i svenskt bostadspolitiskt sammanhang. En återkommande fråga som utmärker de allra flesta studier kring denna problematik är hur segregationen uppstod i Sverige. Tydliga segregationsmönster som sätter sin prägel på alla storstäder i landet visar att det inte handlar om någon tillfällighet att segregerade områden existerar. Den bostadspolitiska modell som började ta form i Sverige under efterkrigstiden kopplas med folkhemmets politik och välfärdsstatens uppbyggnad. Faktum är att den sociala bostadspolitiken under 1950 och 1960-talet har lyckats uppfylla sina viktigaste mål att bygga bort bostadsbrist, låg standard på lägenheterna och trångboddhet. Ett ytterligare steg i samma riktning var byggandet av miljonprogramsområdena som byggdes mellan år 1965 och 1974. Siv Ehn skriver att förverkligandet av miljonprogrammet hade för mål att genomföra ett jämlikt och demokratiskt boende. Tanken bakom var, menar hon, att kontakter mellan människor oavsett alla skillnader som finns mellan dem, skulle befrämjas genom att bo i varandras närhet. På det sättet skulle olika befolkningsgrupper blandas i bostadsområdena och en allsidig social sammansättning skulle uppnås (Ehn 1993:146). Effekterna av dessa stora byggprogram började märkas allt tydligare under början av 1980-talet och mitten av 1990-talet när det uppstod tomma lägenheter i dessa områden (Magnusson 2001:14).

Med facit i hand kan man konstatera att bostadspolitiken inte lyckades uppfylla sitt mål helt och hållet. Å ena sidan lyckades man lösa problem med bostadsbrist och uppnå en hög bostadsstandard. Molina är exempelvis en av de forskarna som hävdar att å andra sidan har efterkrigstidens bostadspolitik spelat en avgörande roll för boendesegregation. Trots att ett av bostadspolitikens mål var att garantera alla sociala grupper tillgång till hyggliga lägenheter, har en systematisk fördjupning av boendesegregations processer ägt rum. Hon påpekar att det

kan låta som en paradox att ett viktigt mål i efterkrigstidens bostadspolitik har varit just att motverka boendesegregation men samtidigt utpekas den som en viktig faktor som gav upphov till detta problem (Molina 2006: 4-5).

Studier av etnisk boendesegregation

Flera forskare har också påvisat att det skedde en systematisk hänvisning till förortsområdena som har bidragit till en uppdelning av staden i etniskt differentierade områden. Just denna del av problematiken utgår alltid ifrån etnicitet som mest viktigaste faktorn och en differentiering mellan svenskar och invandrare framträder särskilt tydligt. När det gäller den etniska boendesegregationen argumenterar Molina, vars studier för det mesta inriktar sig på ras, etnicitet och diskriminering, att en koncentration av personer med utländsk bakgrund till vissa områden har varit ett tämligen förutsägbart resultat. Hon refererar till forskningen som visar att Sverige är en av de länderna som har en hög frekvens av etnisk boendesegregation och hävdar i sin studie att invandrarnas möjligheter att röra sig på bostadsmarknaden är begränsade (Molina 2006:8). Samma resonemang kan man hitta även i Kuuselas forskningsrapporter när hon poängterar att invandrarna möter svårigheter i deras strävan att hävda sig på bostadsmarknaden eftersom värddar vill helst ha "vanliga svenskar" som hyresgäster. Hon kommer fram till att invandrare i allmänhet blir betydligt oftare hänvisade till de etniskt och socialt segregerade bostadsområdena och har svårt att få bostäder på annat håll (Kuusela 1991:1).

Vem har ansvaret?

Detta ovanstående stycke leder till två viktiga och fortfarande högaktuellt omdebatterade och omdiskuterade frågor. För det första är man intresserad av vem det är som bär ansvaret för boendesegregation. Oftast utpekas politikerna och bostadsbolagen som centrala aktörer. Kuusela lyfter upp hyresvärdarnas ovilja att ta emot invandrare och människor med olika sociala problem till andra områden som en viktig orsak av fördjupad boendesegregation. Som jag redan nämnde innehöll de tomma lägenheterna stora utgifter för berörda kommuner. Bostadsbolagen använde sig av en kortsiktig bostadspolitik, i form av social styrning till dessa områden för att minska sina hyresförluster. Detta har i sin tur haft för konsekvens att boendesegregation fördjupades ännu mer. Somliga hyresgäster har upplevt denna hänvisning som tvång från myndigheternas sida.

Kuusela uppfattar situationen på följande sätt: makten finns både hos politiker och hos bostadsbolagen som skyller ifrån sig allt ansvar och hävdar alltid att makten finns hos den andra parten (Kuusela 1991:156). I sin andra forskningsrapport skriver Kuusela att besluten om hur bostäder skall fördelas i Göteborg sker ofta tämligen informellt och förmedlarna förpliktas inte att handla på ett speciellt sätt. Enligt henne sker förmedlingen snarare genom en typ av icke-beslut vilket ger de svenska tjänstemännen och politikerna frihet att handla efter sina egna intressen (Kuusela 1993:86). Molina är kritisk mot framför allt myndigheter och beslutsfattare som uppträder passivt, med tanke på att de har möjligheten att använda sig av de politiska instrumenten. Hon anser att det krävs en offensiv bostadspolitikstrategi som skulle kunna möjliggöra en annan fördelning av bostäder mellan medborgarna (Molina 2006:5). Även Margareta Popoola är en av aktiva forskare som uppmärksammat denna problematik, särskilt när det gäller fastighetsägarnas och förvaltarnas inflytande över segregationsprocessens uppkomst och vidmakthållande.

Bostadsområdets betydelse för integrationen

I både forskningen och debatten kring segregation diskuteras bostadsområdets betydelse för integration i samhället som också kan kopplas till etnisk segregation. Bostadsområde uppfattas vanligtvis som en viktig integrationsarena. Forskningen har visat att det område i vilket invandrarna får sin bostad har en viktig betydelse huruvida de skall kunna anpassa sig i samhället. Invandrarna saknar vanliga svenskar i de segregerade områdena som skulle kunna befrämja en önskvärd anpassning. Det framkommer också att en del utslagna människor i området, som missbrukare eller psykiskt sjuka upplevs av de invandrade familjerna ofta som ett problem. Dessa människor kan utgöra ett negativt identifikationsobjekt och därmed kan leda till att invandrarna tar avstånd från vissa normer, vilket kan försvåra integrationsprocessen (Kuusela 1993:72).

Det nämns ofta att bostadsområdet har en betydelsefull roll även i socialisationsprocessen, framför allt när det gäller barnen. Roger Andersson framhäver att en geografisk åtskillnad mellan rika och fattiga skapar skilda förutsättningar för t.ex. skolor och förskolor i olika delar av en stad. I en etniskt uppdelad stad går majoriteten av barn med utländsk bakgrund i skolor som domineras av invandrarbarn medan svenskdominerande skolor fungerar som en motsats. Enligt honom speglar den bristande skolintegration boendesegregationen men även barnens socialisationsprocess påverkas som är så viktig för deras framtid (Andersson 2001:118). Detta är också ett bra exempel på att den etniska och den socioekonomiska segregation oftast sammanfaller.

Studier av ekonomisk boendesegregation

I den allmänna debatten talas det om en polarisering mellan resursstarka och resurssvaga hushåll. Det är i stort sett människornas finansiella resurser som förklarar deras styrka på bostadsmarknaden eftersom ekonomiska förutsättningar ger möjlighet att ta del av bostadsutbudets möjligheter. Det råder en allmän uppfattning att det finns en nära sammankoppling mellan finansiella resurser och bostadsförhållanden. Magnusson skriver att hushåll som har mindre goda ekonomiska och sociala förutsättningar tenderar att samlas i de minst attraktiva bostadsområdena (Magnusson 2001:17). Detta perspektiv leder till en närmare undersökning av ytterligare två omstridda frågor. Den första handlar om invandrarernas fria val på bostadsmarknaden och deras eget ansvar för etnisk segregation medan den andra frågan fokuserar på bostadsupplåtelseformer som skiljer den invandrande befolkningen från den infödda.

Invandrarernas fria val

En av de centrala frågeställningarna i segregationsforskningen har varit det fria valets betydelse för uppkomsten av segregation. Här är man intresserad av om människor väljer att bo bland sina landsmän eller om dem vill söka sig ut från området. En vanlig föreställning är att invandrande personer söker sig till landsmän och att segregationen därför är självvald. Det leder till en uppfattning att i sådana fall läggs ansvaret för en fördjupad segregationsprocess på invandrarna själva.

Visserligen låter det väldigt rimligt när man säger att det finns fördelar att bo samman med människor med vilka man känner gemenskap. Molina har dock riktat sin kritik mot påståendet att segregationen är självvald från invandrarnas sida. Hon skriver i sin andra studie *Den rasifierade staden* att vissa forskare förklarar segregationsmönstret som ett resultat av invandrarnas strävan att söka sig till varandra. Dessa studier uppger ett behov av trygghet och gruppernas vilja att behålla sin "kulturella särart" som de viktigaste orsakerna. Men hon betonar också att invandrare stöter oftare på hinder i stället för möjligheter på bostadsmarknaden och därmed avvisar hon bestämt detta påstående (Molina 2001:49).

Det har framkommit att i stället för en möjlighet att kunna välja sin bostad har invandrarnas handlingsutrymme varit litet på bostadsmarknaden. Valet av bostad sker under begränsade förutsättningar och om det ges någon valmöjlighet gäller det oftast att man väljer mellan två olika miljöprogramområden. Etniska kluster kan också betraktas som att förortsområdena bebos i mycket stor utsträckning av ekonomiskt resurssvaga hushåll med begränsade möjligheter att påbörja en boendekarriär. Människor med starka ekonomiska resurser har haft en möjlighet att bosätta sig i attraktivare områden och detta är en viktig aspekt av problematiken som man bör ta hänsyn till. Detta bekräftar bara uppfattningen att den etniska boendesegregationen sammanfaller med den socioekonomiska. Därmed kan man inte hävda att den etniska boendesegregationen är resultat av invandrarnas fria val, anser Andersson. Eftersom svenskar har i genomsnitt högre inkomster, menar han, innebär det att de också har större valmöjligheter på bostadsmarknaden. I så fall är det svenskarnas fria val och inte invandrarnas som skapar boendesegregation (Andersson 2001:138).

Olika upplåtelseformer

För att kunna förstå segregationsprocessens komplexitet är det också viktigt att titta närmare på hur bostadsmarknaden är segmenterad efter bostadstyper och upplåtelseformer. Den svenska modellen från efterkrigstiden baseras på tre grundläggande upplåtelseformerna, det vill säga hyresrätt, bostadsrätt och äganderätt. Molina anmärker att efterkrigstidens bostadspolitik har lämnat en varaktig struktur av upplåtelseformer av bostäder i Sverige. Denna uppdelning har bidragit till en fördjupad boendesegregation därför att efterkrigstidens bostadspolitik har på det sättet gett upphov till den fysiska separationen (Molina 2001:64).

Statliga subventioner av småhusbyggande under 1960- och 1970- talet är exempel på statliga beslut som indirekt fått en effekt på boendesegregation. Fokus i debatten är ensidigt riktad mot de större hyresrättsområdena oftast lokaliserade i städernas utkanter. Betydande delar av den svenska medel- och arbetarklassen kunde välja bostadsrätt och äganderättsalternativet på bostadsmarknaden, vilket också ses som en bidragande orsak att segregationen skärptes. Det har skett en befolkningsväxling genom att de som hade det ekonomiskt bättre ställt har flyttat från området medan den fattigare befolkningen har flyttat in. Upplåtelseform utgör ofta skiljelinje mellan olika stadsdelar och miljöprogramområden är huvudsakligen kommunägda med hyresrätt som den dominerande typen av upplåtelseform. Dessa områden präglas också av en hög koncentration av personer med utländsk bakgrund. Återigen framstår det tydligt att de människor som är sämre lottade i samhället har inte haft så mycket att välja bland med tanke på deras begränsade möjligheter att betala för en attraktiv typ av boende.

Popoola påpekar att i de flesta större städer finns en tendens där människor som bor i mer attraktiva områden har vanligtvis högre inkomst än genomsnittligt. Detta ger de i sin tur ökade valmöjligheter på bostadsmarknaden där de tack vare sina ekonomiska förutsättningar har kunnat välja sin bostad med omsorg (Popoola 2001:189). Trots att även i detta fall bor människor i ett etniskt och geografiskt avgränsade områden uppfattas inte sådana områden som segregerade. En sådan stadsdel skiljer sig från resten av stadsbebyggelsen i socioekonomiska och etniska termer fast på ett annat sätt. Skillnaden är att dessa invånare inte är ofrivilligt avskilda från resten av befolkningen.

Efter denna genomgång av tidigare forskning framstår det tydligt att det finns en omfattande bild av olika samhällsaspekter kring fenomenet boendesegregation. Jag har fått en uppfattning att det emellertid är påfallande få studier där maktrelationer, som i själva verket existerar mellan olika grupper i samhället, får en central roll i dessa undersökningar. Av denna anledning anser jag att det kan vara värt att analysera och diskutera segregation i boendet med utgångspunkt i just maktrelationer. Eftersom jag kommer att ägna mig åt relationer mellan människor i min uppsats, har jag haft ganska lätt att bestämma mig för val av teoretiskt perspektiv som bygger på Elias och Scotsons studie. Detta har också i hög grad påverkat mitt val av metod som nu kommer att presenteras mer detaljerat.

4. METOD

Den empiriska delen i uppsatsen bygger huvudsakligen på kvalitativt insamlad intervjumaterial med människor som bor eller är på annat sätt aktiva i Norra Biskopsgården. Det kvalitativa materialet kompletteras med befintlig statistik om området samt en genomgång och sammanställning av andra forskare som är verksamma på området. Jag har först använt mig av de statistiska uppgifterna om etniska grupper i Norra Biskopsgården publicerade i Kuuselas forskningsrapport *Att bo i invandrartäta områden* (1991). De nyare statistiska uppgifterna kommer från webbsidan göteborgsbladet från juni 2006 vilket bifogas som en bilaga samt *Statistisk årsbok Göteborg* (2006). Detta innebär att jag har arbetat med ett kvantitativt sekundär material och det faktum att jag även har tagit hjälp av den kvantitativa metoden förklaras närmare under rubriken ”Val av metod”.

Vad är kvalitativa metoder?

Kvalitativa metoder handlar om att karaktärisera och själva ordet ”kvalitativ” härstammar från latinets *qualitas* som betyder i sin enklaste lingvistiska form egenskap eller sort. Detta betyder att vid användningen av kvalitativa studier är man egentligen intresserad av egenskaper eller framträdande drag hos ett fenomen. Inom den samhällsvetenskapliga forskningen ställer man ofta kvalitativa metoder i motsats till de kvantitativa. Vid användning av kvantitativa metoder är arbetsmaterialet tal och siffror och när det gäller kvalitativa metoder är texten det centrala uttrycket. Repstad påpekar att det är nästan omöjligt att undvika mängdangivelser och siffror även i kvalitativa forskningsrapporter (Repstad 1993:9).

De mest centrala kännetecken för kvalitativ forskning är att den utnyttjar en mängd olika metoder och närmar sig sitt ämne på ett tolkande och naturalistiskt sätt. Forskare som använder kvalitativa metoder studerar saker i deras naturliga miljö och försöker göra fenomen begripliga eller tolka de utifrån den mening som människor ger dem (Ryen 2004:14). Med hänsyn till det konstaterar Anne Ryen att kvalitativ forskning inte bara rymmer ett angreppssätt i form av en standardmetod, utan det finns flera alternativ. Det kan således handla om intervju, observation, textanalys eller bruk av visuella medier men hon påpekar att intervju spelar fortfarande en centrall roll bland kvalitativa forskare (ibid.).

Vad är kvalitativ intervju?

Steinar Kvale skriver att den kvalitativa forskningsintervjun ”har som mål att erhålla nyanserade beskrivningar av olika kvalitativa aspekter av den intervjuades livsvärld”(Kvale 1997:36). Jan Trost i sin tur anser att det som kännetecknar den kvalitativa intervjun är att man försöker förstå hur den intervjuade tänker och känner, vilka erfarenheter den har samt hur den intervjuades föreställningsvärld ser ut. För honom är det ett sätt att lära oss mer om den sociala verkligheten i vilken vi alla lever (Trost 2005:23). Att uttrycka det på ett förenklat sätt skulle man kunna säga att kvalitativa intervjuer utmärks bland annat att man ställer enkla och raka frågor och att man får innehållsrika svar.

Valet av metod

För att kunna svara på frågan när just den kvalitativa metoden är lämplig för en undersökning svarar Repstad kort på denna fråga på följande sätt: om man vill veta hur bestämda egenskaper fördelar sig hos ett stort antal människor är det bättre att använda den kvantitativa metoden som är statistiskt representativa, menar han. Däremot om man vill ha insikter om det grundläggande eller det särpräglade i en viss miljö, utan att bry sig om hur ofta det förekommer, får man lov att använda sig av kvalitativa intervjuer (Repstad 1993:15). I metodböckerna argumenterar man ofta för fördelar och nackdelar mellan dessa två olika typer av metod vilket kan skapa en uppfattning hos läsaren att den ena är bättre än den andra. Det bör påpekas att även en kombination av olika typer av metoder är möjlig och på det sättet undvika att val av metod behandlas i strängt uteslutande termer. Med tanke på ämnets komplexitet analyseras och kartläggs bostadssegregationen kvantitativt i en del studier. Det absolut viktigaste är dock vilket ämne är man intresserad av i sin studie och utifrån det kan man fatta sitt beslut vilket typ av metod kommer man att använda sig av.

Mycket av utredningsarbete och forskning kring segregationen har orienterat sig mot att mäta segregationen oftast i kvantitativa termer. Boendesegregation kan kartläggas utifrån olika aspekter och vissa författare menar att det finns flera olika mönster av segregation som oftast går i varandra (Andersson, Borgegård, Fransson 2001:83, 101). Dessa författare menar vidare att valet av den kvalitativa metoden anses vara lämplig om man är intresserad av frågor om exempelvis invånarnas inställning till bostadsområdet. Intervjuer med boendet kan därför vara ett sätt som ger större möjligheter till nyanserade analyser av olika utsagor (Andersson, Borgegård, Fransson 2001:109). Det som styr studiens utveckling och bestämmer val av metod handlar således om ämnets problematik samt tillämpning av teoretiska perspektiv. Det beror helt enkelt på vad det är man vill komma åt och vilka frågor man vill angripa. För att kunna besvara hur boendesegregation förändrats i Norra Biskopsgården har jag tagit hjälp av de statistiska uppgifterna.

För att kunna förstå segregations betydelse är det viktigt att få fram människors uppfattningar om situationen och det sammanhang de lever i. På det sättet ökar möjligheterna för en fördjupad diskussion om vad segregation innebär för olika grupper. Att använda sig av kvalitativa intervjuer kan i det här fallet motiveras att man vill tränga in i aktörernas världsbild.

Det som är mest intressanta för mig i uppsatsen är att ta reda på hur områdets invånare, samt personer som på olika sätt är verksamma inom området, uppfattar Norra Biskopsgården. Jag är intresserad av om deras uppfattning strider mot den stigmatiserande bilden som råder i allmänheten. En av viktiga orsaker av denna stigmatisering har ofta sin grund i att de dåliga egenskaperna tillskrivs efter den sämsta minoriteten och på det sättet skapas en stereotyp bild av förortens invånare. Bilden som träder fram associeras bland annat med invandrartäthet, arbetslöshet och socialbidragsberoende. Därför är det av stor vikt att inrikta sig på relationerna mellan människor och maktförhållanden som finns i samhället. Att använda sig endast av statistiskt representativa kvantitativa enkätundersökningar känns för mig snävt och inrutat med tanke på uppsatsens frågeställningar. Det som avgjorde att jag bestämde mig för genomförandet av de kvalitativa intervjuerna var dels att jag ville fånga upp människors nyanserade erfarenheter och dels framställa deras olika uppfattningar om hur det är att bo eller arbeta på ett ställe som anses vara segregerat.

Ett viktigt inslag i studien var att undersöka vilken sammanhållning finns mellan människor som bor i Norra Biskopsgården. Även Elias och Scotson argumenterar att när det gäller relationer mellan människor är det den kvalitativa metoden mer önskvärd. I nästkommande del av uppsatsen som handlar om teoretiska perspektiv, kommer jag att göra en presentation av deras universella modell som förklarar vikten av sociala relationer mellan människor. Den komplicerade relationen mellan tre olika grupper i ett närsamhälle som de studerade "kunde varken beskrivas eller förklaras på ett adekvat sätt annat än med verbala symboler". Utan orden som forskningsinstrument förblir siffrorna stumma, menar de (Elias & Scotson 1999:19).

En fråga om objektivitet?

Innan jag går vidare vill jag först påpeka att jag bor i Norra Biskopsgården sedan ett antal år tillbaka, vilket gör att jag känner platsen genom min personliga erfarenhet. Enligt min uppfattning kan detta ha både sina fördelar och nackdelar i genomförandet av studien. Å ena sidan handlar det om att det faktum att jag tillbringat några år i området skapar en känsla av en välgenomförd deltagande observation, vilket har väckt ett brinnande intresse för ämne. Å andra sidan kan detta skapa en känsla att man redan har färdiga uppfattningar och förföståelser om området och dess invånare. Därför kommer jag att ställa mig kritiskt mot detta faktum att det finns en risk då min bakgrund skulle kunna påverka min studie och i stället tänker jag utgå ifrån det empiriska materialet som jag får fram. Genom att ta hänsyn till min egen position vill jag undvika att mina eventuella förutfattade meningar färgar uppsatsen vilket kan leda till ifrågasättande av mitt objektivitet.

Denna strävan att varje inflytande från forskarens sida bör elimineras eller minimeras kopplas med det positivistiska paradigmet (Kvale 1997:62). Enligt detta synsätt på empiriskt arbete gäller det att samla in data genom en "ren" intervju och därmed försöka spegla den verklighet som antas existera i den verkliga sociala världen. Det anses vara viktigt att det inte uppstår snedvridningar som kan försvaga datas ställning som fakta om verkligheten. Intervjuaren

måste därför undertrycka personliga åsikter, vara neutral och undvika att göra sig stereotypa föreställningar om intervjupersonen (Ryen 2004: 91).

En genomgång av den kvalitativa forskningens historia som presenterar olika tidsperioder och epoker belyser denna problematik på ett bra sätt. Ryen skriver att i nuvarande läge befinner sig den kvalitativa forskningen inför en dubbelkris, där forskarens auktoritet är utsatt för ständiga angrepp. Dels handlar det om representations kris som förbinds med påståendet att "erfarenheten eller verkligheten konstrueras i den kontext som skapas av forskaren". När det gäller legitimitetskrisen uppfattas traditionella begrepp som validitet, reliabilitet och generaliserbarhet som problematiska (Ryen 2004:22). Även om dessa begrepp kopplas främst med den kvantitativa forskningen, innebär det inte att de kvalitativa metoderna att samla in data inte behöver vara sanningsenliga och trovärdiga. Ryen skriver vidare att Denzin och Lincolns version av utvecklingen inom kvalitativ forskning ger en mycket bra översikt över utvecklingen mot en mångfald av kvalitativa angreppssätt. Postmodernitet som representerar den senaste epoken bygger på föreställningen att det inte finns några objektiva sanningar eller sociala verkligheter som existerar i sig och som forskaren ska fånga och återge i sina rapporter. Ryen hänvisar till Denzin och Lincoln och deras nuvarande kritik om forskarens objektivitet:

Varje blick filtreras genom språkets, könets, klassens, rasens och etnicitets glasögon. Det finns inga objektiva observationer utan bara observationer som har sin sociala plats i observatörens och den observerades värld (ibid.).

Jag vill här poängtera att jag varken ställer mig bakom en positivistisk eller postmodernistisk epistemologi. Min uppfattning är att vi aldrig kan åsidosätta våra erfarenheter och sociala positioner, men det betyder inte att forskningen skulle vara relativ. Vi kan använda erfarenheter reflexivt och nyanserat och utveckla vetenskapliga instrument i form av metoder och begrepp för att nå bättre kunskap om fenomen vi tidigare inte känt till. Pierre Bourdieu förespråkar tanken att forskningen skall kunna leda till förändring. Han menar att som forskare har man makt att definiera, medan de personer man studerar inte har det. Så som Bourdieu ser det är det omöjligt att undvika att objektivera de människor man studerar. För att råda bot på snedheten när det gäller tillgången till definitionerna bör man försöka reflektera även över sig själv, genom att analysera sin egen position. Han anser att man också ska göra sig själv till objekt, annars riskerar man att blanda samman egna intressen med människor som ingår i studie. För att kunna kritisera andra, måste vi först kritisera oss själva, menar Bourdieu (Fangen 2005:249).

Urval av personer och tillvägagångssätt

Problemet med den kvalitativa data möts ofta med misstänksamhet, då de bygger på små urval och de på inga sätt är representativa för befolkningen i statistisk mening. Det som präglar kvalitativa studier är att bland sina urvalspersoner vill man få en så stor variation som möjligt, men inte på alltför avvikande sätt. För att kunna få en variation bland de människor som jag intervjuade har jag försökt att införliva Jan Trosts metod för *strategiskt urval* (Trost 2005:117-118). Det handlar nämligen om att mina intervjupersoner skulle skilja sig när det gäller kön, ålder, etnicitet och utbildning. På det sättet ökar möjligheten att man får en tillräcklig variation i uppsättningen av människor som man finner för intervju. Bland de tolv intervjupersoner som deltog i min studie, (nyckelpersoner och boende) ingår således både män och kvinnor, alla nyckelpersoner kom från olika länder, samt skilde sig när det gäller deras ålder. För att kunna komma i kontakt med de tre etniska grupperna som jag intervjuade,

tog jag hjälp av mina nyckelpersoner, det vill säga de människor som är på olika sätt verksamma inom bostadsområdet. Jag är medveten om att det finns en risk att just dessa utvalda intervjupersoner kanske uppfattas i mina nyckelpersoners ögon som intressanta eller kunniga när det gäller boendesegregation. Jag känner stor tacksamhet att jag kom i kontakt med dessa människor och det skulle kännas helt omöjligt att fråga min respektive nyckelperson att följa en tabell över det önskade strategiska urvalet, exempelvis när det gäller utbildning. Jag anser att jag ändå lyckades få en bra variation eftersom mina intervjupersoner skilde sig när det gäller de andra variablerna. Av de tolv intervjuade personerna var det sju män och fem kvinnor, alla är vuxna personer från 30-åringar till pensionärer.

Jag har gjort både enskilda och gruppintervjuer. Enskilda intervjuer har jag gjort med mina nyckelpersoner. Synen på det egna boendet skiljer sig från individ till individ men också bedömning av boendet mellan de som å ena sidan bor här och de som utgör nyckelpersoner. De sistnämnda har olika erfarenheter från ett segregerat område och tittar på Norra Biskopsgården med andra ögon vilket kan relateras hur verkligheten kan beskrivas. Det var en kvinna och två män, alla tre kommer från olika länder och en av de kommer från Sverige.

Det är viktigt att påminna om att dessa personer inte är statistiskt representativa. Avsikten med kvalitativa intervjuer har traditionellt inte varit att frambringa statistiskt generaliserbar kunskap, vilket präglar den kvantitativa forskningen. Vid kvalitativa intervjuer är huvudavsikten att få tillgång till handlingar och händelser som ses som relevanta för undersökningens problemställning. Tillgången till den enskilda intervjupersonen och hans eller hennes sätt att se på världen är därför det centrala (Ryen 2004:77). Den typen av urval man gör i kvalitativa studier är vanligtvis styrd av syftet med studien eller teoretisk, snarare än slumpmässig. Det är således vanligast att urvalet inte görs för att uppnå statistisk representativitet. Målet är i stället att få ett urval som leder till förståelse av variationer i det fenomen som studeras (Svensson 1996:215).

Antalet intervjuer är också något som man bör nämna. Med många intervjuer blir materialet svårt att hantera, samt det blir svårare att få en överblick. Trost påpekar att ett fåtal mycket väl utförda intervjuer är mer värda än ett flertal antal mindre välutförda. Det gäller att kvaliteten skall sättas i första hand (Trost 2005:123). Med andra ord kan man säga att det viktigaste med intervjuer är vilken information de ger. På grund av tidsbegränsning och uppsatsens omfång har jag valt att inte intervju svenska som bor i Norra Biskopsgården. Jag ger en fylligare förklaring till det i analysavsnittet. Som jag redan nämnde har en viktig del av mitt studiemål varit att göra undersökningar bland tre olika grupper, det vill säga finländare, turkar och iranier. Det faktum att närmare undersöka dessa tre väl representerade grupper i området, cirka femton år efter ger en möjlighet att studera hur bostadssegregationen förändrats under tiden.

Att göra gruppintervjuer har sin största fördel att det är tidssparande, speciellt när man intervjuar människor som tillhör olika etniska grupper. Vid varje intervjutillfälle var det tre personer som deltog vid intervjuandet. Ett problem med gruppintervjuer kan vara att det är bara acceptabla synpunkter som kommer fram, vilket kan innebära brister i information. Repstad skriver att minoritetsuppfattningar är lätt att hålla inne vid en gruppintervju eftersom minoriteter kan frukta sanktioner från de andra om dem säger sin mening. En annan orsak till felkälla kan vara dominant personer som brukar prata mest medan de som är mer tillbakadragna kommer inte fram (Repstad 1993:84).

5. TEORETISKA PERSPEKTIV

När man försöker svara på frågor som rör boendesegregation, inser man snabbt att det inte finns enbart ett svar. Dessutom beror svaren i stor utsträckning på vilken förklaringsmodell som väljs. Detta innebär att valet av teoretiska perspektiv bestämmer utrymme för vad forskaren förmår se och analysera. Jag har bestämt mig att endast använda mig av Elias och Scotsons teori. Mitt beslut baseras på att jag vill utforska hur långt man kan gå med detta perspektiv samt se hur verktygen kan användas nu, nästan femtio år senare med tanke på deras universalistiska anspråk. Allt detta bidrar till att jag har försökt uttömma förståelsen av detta perspektiv vilket ger förklaringen till att den intar oproportionellt mycket plats i studien.

Litteraturgenomgång av forskningsfältet visar att begreppet segregation är något som är relativt nytt i Sverige. Trots att en uppdelning i boendet mellan olika grupper mer eller mindre alltid har funnits, började den svenska diskussionen kring segregation först för några decennier sedan. Vissa forskare refererar till att under 1960- och 1970-talen kunde begreppet betraktas endast som en socioekonomisk kategori, till följd av Sveriges etniska homogenitet. Fokus riktades främst mot nybyggda miljonprogramområden. Med en ökad invandring, ökade även segregation i storstadsområden vilket resulterade i, att i slutet av 1980-talet kom även den etniska segregationen på den politiska dagordningen (Andersson, Borgegård, Fransson 2001:84ff). Som jag redan nämnde framställs de socioekonomiska och etniska faktorer som mest två viktiga medverkande krafter även idag, när det gäller boendesegregation. Därför har för mig tillämpning av teoretiska perspektiv som handlar om klass och etnicitet varit ett motiverat val när jag skrev min fem poäng uppsats *Boendesegregation med fokus på Norra Biskopsgården* (2006). Efter en ytterligare fördjupning inom detta ämne har jag fått en uppfattning att vikten av maktförhållanden som råder i samhället är något som inte fått tillräckligt mycket uppmärksamhet i forskningen kring boendesegregation. Om boendesegregation behandlas isolerat från maktrelationer, hur kan man då förklara att ett område som Norra Biskopsgården stämplas negativt och uppfattas vara segregerat vilket i sin tur kan leda till en kollektiv stigmatisering av människor som bor där?

Min största teoretiska inspirationskälla har varit sociologerna Norbert Elias och John L. Scotson som i sin bok *Etablerade och outsiders* (1965, svensk utgåva 1999) ägnar sig åt frågor som rör gemenskap och exkludering. Med hjälp av deras universella modell, vill jag titta närmare på den maktasymmetrin som finns i samhället och dess betydelse för skapandet och upprätthållandet av segregation i boendet. En central roll inom denna teoretiska ram har figurationsbegreppet som med sin breda betydelse möjliggör för mig att undersöka hur och varför ett bostadsområde och dess invånare kan stämplas som mindre värda.

Mitt mål med denna del av uppsatsen är att försöka applicera Elias och Scotsons universella modell på Norra Biskopsgården genom att använda de analytiska verktyg som kan urskiljas i deras studie. Nyckelbegreppen som redovisas i sina teoretiska sammanhang sätts därefter i relation till min empiri. Med andra ord har jag för avsikt att först redogöra för de teoretiska perspektiv och begrepp som presenteras med betoning på Elias och Scotson, för att sedan i nästa avsnitt, presentera mitt empiriska material och sedan göra en återkoppling till det. Min förhoppning är att genom detta val av teorier och begrepp kasta nytt ljus över problematiken kring boendesegregation och på det sättet försöka se det ur en annan synvinkel. Att uppmärksamhetens fokus ändras från de dominerande synsätten till en annan typ av

perspektiv kan enligt min uppfattning bidra med en vidgad diskussion om segregation i boendet och därmed leda till en bättre förståelse av detta komplexa fenomen.

Elias och Scotsons studie av Winston Parva

För att kunna förstå kärnpunkten i Elias och Scotsons teori är det nödvändigt att först presentera deras studie som fokuserar på tre bostadsområden (eller zoner) i en engelsk förort av författarna kallad Winston Parva. Syftet med studien var att använda en liten miljö som empiriskt mönster för att kunna belysa relationer mellan etablerade och outsiders, som enligt författarna ofta existerar i annorlunda skala på annat håll. Zon 1 var ett medelklassområde och personer som bodde där kom ursprungligen från zon 2, ett gammalt arbetarklassdistrikt. Författarna riktar sin uppmärksamhet främst mot relationen mellan zon 2 som utgjordes av "gamla familjer som kände sig hemma här" och zon 3 vars invånare var nyinflyttade och hade bott tämligen kort tid i området. Undersökningen visade att inte bara medelklassinvånarna i zon 1, utan också arbetarklassinvånarna i zon 2 betraktade sig själva och sitt bostadsområde som överlägsna zon 3 i social status (Elias & Scotson 1999:9).

Det viktigaste och mest intressanta av allt var att det inte fanns några påtagliga skillnader i termer av klassammansättning eller etnisk bakgrund, som kunde förklara olika anseende av bostadsområden och bild av varandra. Jag återkommer igen till denna viktiga punkt i min analys. Den enda skillnaden mellan människor i Winston Parva var endast den tid de hade bott i området. Man kan undra då vad det är som fick invånarna från zon 2 att betrakta sig som människor av en högre och bättre sort än de från zon 3. Vilka maktresurser tillät de att hävda sin överlägsenhet och stämpla de andra som mindervärdiga?

Elias viktigaste tes är att förmågan till sammanhållning är basen för gruppens maktställning (Elias & Scotson 1999:iii). För att förstå skillnaderna mellan områdena, var det avgörande att undersöka hur grupperna var organiserade och att de hade olika grad av social sammanhållning. De gamla familjerna hade en gemensam tro på "byns" höga värde: de hade starka släktbanden och även banden till grannarna, de tillbringade fritiden ihop och hade kontroll över det lokala institutionella nätverket, vilket gjorde att de upplevde en stark gemenskap. Bland de nyinflyttade var sammanhållningen inte så stor. De var snarare en splittrad grupp med olika lokala traditioner, olika vanor och värderingar vilket skapade murar av isolering och misstänksamhet mellan dem. Utan enade normer förblev de flesta främlingar för varandra trots att de var grannar. Deras brist på sammanhållning orsakade skillnader i status och makt samt förklarade nykomlingarnas oförmåga att göra motstånd. De gamla invånarna satte högt värde på de normer och det levnadssätt som hade utvecklats hos dem. Deras nätverk hade en sådan karaktär vars inre sammanhållning inte var uppenbar för nykomlingarna som aldrig förstod varför de uteslöts och stigmatiserades som sämre folk. Kategoriseringen i "bättre" och "sämre" människor tenderade att internaliseras av båda grupperna. De flesta av de nya invånarna verkade acceptera, fast motvilligt, sin lägre status och göra stigmatiseringen om sin moraliska underlägsenhet till en del av egna självförståelsen. Detta relationsmönster och maktförhållande mellan "etablerade" och "outsiders" benämner Elias och Scotson *figuration*. Jag är särskilt intresserad av detta begrepp som har en central betydelse för det teoretiska perspektivet eftersom den ger en aspekt av maktrelationer och kommer att presenteras mer detaljerat.

Elias och Scotsons universella modell

Författarna menar att det som man iakttog i studiet var bara ett milt exempel i liten skala på mönster som kan observeras, ofta i mycket mer konfliktfyllda former i den relation som många gamla etablerade grupper har till sina outsidersgrupper (Elias & Scotson 1999:104). Modellen utgår ifrån en småskalig konflikt och tjänar som ett slags empiriskt paradigm som kan tillämpas på mer komplexa figurationer och på det sättet hjälper oss att förstå de gemensamma strukturella egenskaperna. I studien konstruerar författarna en modell för relationer mellan samhällsgrupper och mekanismer kring etablerandet av relationen mellan "vi" och "dom". De gör en fallstudie av det lilla samhället som de kallar Winston Parva för att fallet anses belysa ett generellt fenomen eller problem. Studiet visar att det finns ett tydligt mönster mellan det som man iakttog i Winston Parva och relationer mellan många etablerade grupper som nationer, klasser, etniska majoriteter i förhållande till sina outsidersgrupper (Elias & Scotson 1999:104). Det kan handla om maktrelationerna mellan exempelvis vita och svarta i USA, högakstiga och kastlösa indier, män och kvinnor, rika och fattiga eller mellan majoritets och minoritetsbefolkning. Detta innebär att deras universella modell kan tillämpas på ett skiftande spektrum av ojämlikheter mellan människor. Det teoretiska modellen visar hur människor låter sig rangordnas lägre än andra därför att de inte kan förhindra det. Om dem inte har tillräckligt med makt, har individerna med outsiders roll svårt att ändra på den låga placering de hade fått i sitt samhälles statusordning (Elias & Scotson 1999:46). Jag anser att den småskaliga förklaringsmodellen som författarna byggde har sin styrka just i det att den kan prövas, utvidgas och om nödvändigt revideras genom utforskning av besläktade figurationer. Modellen kan ses som en möjlighet att bättre förstå problemen i en annan liknande situation. För mig är detta ett starkt skäl att pröva applicera den på Norra Biskopsgården och närmare undersöka vilka sociala relationer finns hos dess invånare.

Vikten av figurationsbegreppet

För att kunna förstå och använda sig av denna modell, måste man ta hänsyn till att Elias och Scotsons analytiska utgångspunkt baseras på relationer mellan människor. De specifika samhälleliga aspekterna av ett samhälle är nätverket av relationer som etableras av individer, när de bor på samma plats (Elias & Scotson 1999:142). Men för författarna är inte individens agerande, utan konflikter mellan grupper det centrala i ett samhälleligt utvecklingsförlopp. Begreppet *figuration* representerar de ömsesidiga, sammansatta beroenderelationer mellan etablerade och outsiders. Genom att använda detta begrepp försöker Elias och Scotson finna ett analytiskt verktyg för asymmetriska sociala relationer. Att säga att individer uppträder i figurationer betyder att utgångspunkten för varje sociologisk undersökning är ett antal individer som på ett eller annat sätt är beroende av varandra (Elias & Scotson 1999:165). Den figuration som invånare i Winston Parva bildade ger en förklaring att de kunde växa in i rollerna som etablerade och outsiders enbart genom deras ömsesidiga beroende. Varken den ena eller den andra gruppen skulle ha blivit vad den var utan den andra. Individer uppträder således i figurationer och det är något som de bildar tillsammans. Detta innebär att om man bosätter sig i ett område, kan man inte undgå att dras in i de existerande figurationella problemen. Man kommer att bli "placerad" av grannar och förr eller senare påverkas av spänningarna mellan etablerade och outsiders. Dessa spänningar uppkommer därför att de finns inbyggda i mönstret som människorna bildar tillsammans och inte därför att den ena sidan är elak (Elias & Scotson 1999:151).

Uppgiften med den allmänna modellen för figurationer som författarna utvecklar är just att bidra till en bättre insikt om förklaring till det ömsesidiga beroendeförhållande med människor som är låsta i figurationer. Den figuration som en person ingår i, får en viss makt över honom eller henne (Elias & Scotson 1999:165-166). Människor kan tvingas samman av omständigheterna att fångas i en figuration, som exempelvis att bo på samma plats. I sådana fall etableras relationer mellan dem och inbördes beroenden skapas vilket ger upphov till vissa specifika problem.

Om man undersöker grupper som är på något sätt beroende av varandra men som har olika makt, skapar just denna *maktskillnad* föreställningar om gruppernas olika moraliska värde. Maktskillnaden mellan grupper följs av olika moraliska status eftersom de som har makt ser sig själva som bättre än andra (Elias & Scotson 1999:iv). Även sociologen Richard Emerson påpekar att makt är en relationsegenskap och inte ett attribut hos en enskild faktor (Larsson & Engdahl 2006:96). De etablerade är i allmänhet mäktigare och kan förmå outsiders att acceptera en bild av sig själva som är formad efter den sämsta minoriteten. Däremot formar de etablerade bilden om sig själva efter den bästa minoriteten vilket är en känslomässig generalisering från fåtalet till helheten i båda fall. De kan ofta påtvinga nykomlingarna övertygelsen att de inte bara har mindre makt utan också att de är av naturen underlägsna den etablerade gruppen, vilket förstärker den etablerande gruppens övertag och överlägsenhet (Elias & Scotson 1999:154).

På det sättet skapas en känsla av *gruppkarisma* hos de etablerade vilket representerar det överlägsna värdet som de tillskriver sig själva. Det utgör centrum i deras självbild, men inte som individer utan som ett kollektiv av människor som tillhör sin speciella grupp. Å andra sidan tillskrivs de dåliga egenskaperna outsidergruppen vilket kan resultera i en känsla av *gruppskam*. Det är ofta så att själva namnet på grupperna i en outsidersituation har undertoner av underlägsenhet och skam. Alla sådana termer symboliserar det faktum att medlemmen av en outsidergrupp kan förmås att känna skam därför att han eller hon inte lever upp till den överlägsna gruppens normer. Stigmatisering kan således ha en förlamande effekt på grupper med mindre makt.

Gruppskam tar sig uttryck i klichébetonade skvaller och förankras ofta djupt i outsiders personlighetsstruktur som en del av deras individuella identitet. Författarna visar också att *skvaller* kan vara ett effektivt medel för att sära och förödmjuka medlemmar av en annan grupp och försäkra sig om sin överlägsenhet. Outsiders har oftast svårt att ge igen eftersom de saknar makten (Elias & Scotson 1999:101ff). Det framgår av författarnas studie att skvaller kan styra åsikter hos människor och bidra till en negativ uppfattning om områdets invånare. Det kan vara en effektiv metod som ristar sig in i känslor och har en förvrängningseffekt. Detta leder också fram till stereotypa uppfattningar om människor. Stereotypi begrips ofta i betydelsen "de bilder som vi har inom oss av olika grupper". En stereotypi är alltså ett antal olika egenskaper som tillskrivs en viss grupp. Medlemmar i en grupp som utsätts för stereotypier gillar i allmänhet inte att de antas ha vissa egenskaper endast på basis av sin gruppstillhörighet (Helkama, Myllyniemi, Liebkind 2004:106). Skvaller bidrar till olika typer av mytbildningar som skapar en polariserad bild mellan "vi" och "dom". Jag skulle tillägga att i dagens samhälle kan media uppfattas som en typ av modern skvaller, då mediadiskurser har en tendens att överdriva och ge en förvrängd bild av vissa områden. Detta utgör exempel på en typ av makt vilket är uppsatsens nästa punkt.

Mediernas roll

Det är ofta invandrartäthet i förortsområden som uppmärksammas av media på ett negativt sätt. Detta kan bidra till att förutom bostadsområden stigmatiseras även människor som bor där. Dessutom är det också en arena där figuration mellan svenskar och invandrare framstår på ett tydligt polariserande sätt. Per Wirtén skriver i sin text "Mediernas rasism" att de som kallas invandrare har en skuggfigur bredvid sig, som ständigt reproduceras i vår tids medier (*Media i fokus* 2004, nr 2). Wirtén refererar till Ylva Brune som anser att nyhetssmakandet kring invandraren både förutsätter och reproducerar "en begreppslik invandrare", en tankekonstruktion inifrån nyhetsfabrikerna som lever sitt eget liv vid sidan om verkliga människor och förhållanden. Brune påpekar att det finns tekniker och mekanismer i nyhetsskapandet som successivt under de senaste tjugofem åren mejslat fram ett antal stereotyper och bilder om så kallade invandrare. Det handlar om hur nyhetsfabriken fixerar en diskurs, det vill säga ett sätt att tala om, beskriva, betrakta och problematisera om invandrade som annorlunda och problematiska. Man kan urskilja de grundläggande dragen hur man skapar gränser mellan "vi" och "dom":

Att vi beskriver, dom blir beskrivna och att ett jämlikt förhållande utesluts. Att relationen ska bygga på skillnader och även konflikt. Att de egenskaper som tillskrivs dom är oönskade hos oss och därför utgör ett hot. Vi är moderna, dom är traditionella, vi är jämställda, de är förtryckande. (*Media i fokus* 2004, nr 2)

Det är just media som är den huvudsakliga arenan för att upprätthålla, men även bekämpa skapandet av polariserad bild mellan "vi" och "dom". Även Norra Biskopsgården beskrivs och presenteras oftast i medier som en segregerad stadsdel och förknippas med invandring, arbetslöshet och bidragsberoende. Med tanke på det drar Gunnar Olofsson en parallell som exemplifierar maktskillnader i relationen mellan etablerade och outsiders. Det handlar nämligen om det faktum att det talas mycket mer om bidragsberoende och bidragsfusk än om finansskojeri och fusk med företagsstöd. Det är mycket svårare för outsiders att få en nedsättande bedömning på de etablerade. Olofsson argumenterar att det finns dubbel stigmatisering; dels moralisk, dels att socialbidrag är hjälpsystem för de fattiga och att stigmatiseringen i princip finns inbyggd i systemet (Elias & Scotson 1999:ix).

Applicering av modellen på Norra Biskopsgården

De utsatta förortsområdena har blivit själva symbolen för de segregerade svenska storstäder, vars namn tränger igenom och ofta förknippas med negativa stämplor som bland annat utanförskap och det omfattande socialbidragsberoendet. Ovanstående exempel visar att etiketten socialbidragsberoende som sätts på de utsatta områdena kan betraktas även som ett resultat av att skillnad i makt förekommer i samhället. Norra Biskopsgården uppfattas också vara ett område med dålig klang men ett sådant utpekande säger inget om huruvida de som bor i området trivs eller inte. Att det bor många invandrare i området bidrar till uppfattningen om området som annorlunda och segregerat. I synnerhet är jag intresserad av vilka sociala relationer och vilken typ av sammanhållning råder mellan invånarna i Norra Biskopsgården för att kunna koppla det till och därmed förklara deras ställning. Jag vill också undersöka vilken uppfattning har områdets invånare om denna stadsdel och på det sättet se hur de förhåller sig till de negativa effekterna som följer av segregation och stigmatisering.

I förordet av *Etablerade och outsiders* skriver Olofsson att Elias och Scotsons begrepp bör kunna fungera för att fånga aspekter på social exklusion och social marginalisering som aktualiseras i Sverige under senare år. Enligt honom är denna situation särskilt tydlig när det gäller fattiga förorter som har en stor andel invandrare. Det kan vara så att klassförhållandena utbildningsnivå och kulturskillnader kan vara viktiga instrument för att beskriva och förstå situationen, menar Olofsson. Men ändå betonar han vikten av begreppsparet etablerade – outsiders som ”med dess betoning av maktskillnader och därur kommande moraliska hierarkisering som bättre och mindre moraliserande, kan analysera dessa sociala konflikter och motsättningar liksom utsattheten hos outsiders och deras reaktionsmönster”. Dessutom hävdar han att den sociala segregationsprocessen verkar på fler områden parallellt genom att framhäva stigmatiseringen av bostadsområden och dess invånare följs alltid åt. Ett ytterligare exempel är att även skolor som är knutna till bostadsområdet utsätts för den negativa stigmatiseringseffekten och i förlängningen drabbar även den lokala befolkningens barn (Elias & Scotson 1999:viii).

Visserligen är det svårt att förbise att de socioekonomiska och etniska aspekter som hänger samman är viktiga för förståelsen av segregation men Elias och Scotsons studie visar att segregation och stigmatisering kan även uppstå av andra anledningar. Maktordningen som råder i samhället spelar således en viktig roll eftersom sociologiskt nya grupper som är underlägsna när det gäller makt, tilldelas oftast en roll med låg status. Förortens invånare betraktas vanligtvis som sämre och mindre respektabla i rangordningen mellan människor och statusordningen i samhället. För att kunna bevara högre status krävs det större maktresurser därför att utan makt förbleknar även de etablerades status och karisma. Å andra sidan associeras lägre status snarare med de negativa effekterna som exempelvis skamkänslan. Författarna menar att skillnaderna i status och rangordning konstateras ofta men förklaras sällan (Elias & Scotson 1999:143).

Den universella modellen kan tillämpas på många figurationer av liknande slag. Jag ska försöka hitta varianter av samma grundläggande figurationer och tillämpa dem på min studie. Det är alltid lätt att uppmärksamma skillnader eftersom de brukar framträda på ett väldigt tydligt sätt. Men man får också en känsla att fokusering på skillnader leder bara till ännu djupare klyftor mellan människor och förstärker bilden mellan ”vi” och ”dom”. Elias och Scotson påpekar att det har blivit en vana att förklara grupprelationer som resultat av rasmässiga och etniska skillnader. Genom att använda termer ”rasmässig” eller ”etnisk” fokuserar man uppmärksamheten på något som är perifert för dessa skillnader som hudfärg och vänder bort blicken från det som är centralt det vill säga skillnader i makt (Elias & Scotson 1999:xxxiv). Norra Biskopsgården utgör en mångkulturell miljö med väldigt stora olikheter bland dess befolkning. Människor som kommer från tiotals olika länder skiljer sig avsevärt sinsemellan både etniskt och rasmässigt. Detta innebär att invånare i Norra Biskopsgården som skiljer sig åt i fysiskt utseende eller talar svenska med annorlunda accent och mindre flytande, fungerar bara som förstärkande kännemärke som gör dem lättare igenkännliga som medlemmar av en outsidergrupp.

Så även när det existerar skillnader i fysiskt utseende och andra biologiska aspekter som kallas rasmässiga, bestäms sociodynamiken mellan grupper som är förbundna med varandra såsom etablerade och outsiders av förbindelsens karaktär, inte av några oberoende egenskaper hos de berörda grupperna. (Elias & Scotson 1999: xxxiv)

Ras, etnicitet och klass utpekats alltid som problem vilket inte var fallet med invånarna i Winston Parva. Detta innebär att de grundläggande problem som uppkom i mötet mellan etablerade och outsiders kan lätt även kännas igen på andra platser vilket är egentligen en styrka med författarnas universella modell. Elias och Scotson påpekar att dessa skillnader kan observeras i många andra liknande möten men att de ofta undersöks och begreppsliiggörs under andra rubriker (Elias & Scotson 1999:154). Modellen visar att skillnaderna mellan grupper kan i stället vara ett resultat av en framväxande relation mellan etablerade och outsiders med olika möjligheter till makt. Efter denna genomgång av den teoretiska ramen och dess begrepp presenteras nu studiens empiriska material och dess analys i den följande delen av uppsatsen.

En kort sammanfattning av Elias och Scotsons begrepp i relation till studiens empiri

Eftersom den teoretiska delen spelar en viktig roll för uppsatsens utformning vill jag ägna ytterligare några tankar åt det innan jag går vidare i form av en sammanfattning, för att kunna presentera och tydliggöra för läsaren hur detta har påverkat mina empiriska val.

Som jag redan påpekade bygger Elias och Scotsons analytiska utgångspunkt i deras studie av ett närsamhälle på relationen mellan människor. Enligt detta synsätt, utgår författarna från att figurationer mellan etablerade och outsiders handlar i grund och botten alltid om makt. De kommer fram till att fråga om fördelningen av maktmöjligheter ligger till grund för de spänningarna mellan grupper som är sammanfogade i figurationer av etablerade och outsiders. Författarna konstaterade att det fanns en skarp linje mellan en väletablerad grupp och en nyare grupp av invånare. Undersökning visade att makten hos den etablerade gruppen baserades främst på tätheten i sociala band hos deras medlemmar och präglades av en stark gruppinteraktion. En hög grad av gruppsammanhållning samt normgemenskap och kollektiv identifikation visade sig spela en avgörande roll för maktrelationer mellan dessa två grupper. Det var således dessa maktresurser som tillät de etablerade att hävda sin överlägsenhet och stämpla medlemmar av den andra gruppen som mindervärdiga personer. Stigmatisering följer därmed ur maktskillnaderna. Det mest intressanta var att invånarna inte skilde sig åt när det gällde nationalitet, etnisk härstamning, hudfärg eller ras. Det fanns inte heller några skillnader mellan de båda områdenas invånare vad beträffar typen av yrke, inkomst och utbildningsnivå, det vill säga samhällsklass utan den enda skillnaden var i bosättningsens längd. Kort sagt kan man konstatera att ur denna synvinkel fokusering på klass och etnicitet tyder på att dessa faktorer inte nödvändigtvis behöver spela en central roll för uppkomst av segregation i boendet. Enligt Elias och Scotsons teori är snarare skillnaden i graden av inre sammanhållning av större vikt för maktrelationerna mellan två grupper.

Studiets paradox

Trots att författarnas teoretiska utgångspunkter kan hyllas för att de inte lägger tonvikt på klass och etnicitet som föreställer de två mest självklara val när det gäller förklaringar av boendesegregation och därmed mildrar en polarisering kring skapandet ”vi” och ”dom”, anser jag ändå att tillämpning av deras teori innehåller en paradoxal karaktär. Det handlar nämligen om att Elias och Scotsons studie baseras på en väldigt asymmetriskt bild av makt och denna starka maktasymmetri framträder särskilt tydligt i deras empiriska studier som granskar figurationen mellan etablerade och outsiders. Därför är det enligt min uppfattning viktigt att

inse att skillnader i makt och status förklaras på det sättet genom att författarna pekar just på dem. Det kan i sin tur förstås som att dessa beskrivningar av maktskillnader har en motsatt effekt och ytterligare förstärker den polariserade bilden mellan ”vi” och ”dom”. Grubblandet kring denna latent paradox har i hög grad påverkat val av mitt empiriska material. För det första handlar det om att fokus för min studie ligger endast på Norra Biskopsgården och jag kommer inte att jämföra den mot något ”bättre” eller rikare stadsdel för att kunna redovisa vilka skillnader skulle dyka upp. För det andra har jag bestämt mig att förutom mina nyckelpersoner skulle finländare, turkar och iranier vara de tre grupper som ingår i min studie. Anledningen är den att med en återblick på min B- uppsats som bygger på Kuuselas forskningsrapporter, söker jag finna hur boendesegregationen har förändrats i området genom att göra en ny studie av dessa tre grupper.

Varför ingår ingen svensk grupp i studiet?

Jag har även funderat på att intervjua svenskar som bor i området. Med tanke på att mitt teoretiska val grundas på framför allt relationer mellan människor och inte deras etniska tillhörighet har jag därför låtit bli. Jag förnekar inte att detta skulle vara intressant för studiens resultat och erbjuda kanske ännu mer nyanserad bild av området. När man jobbar med denna typ av studie, ställs man inför vissa val och begränsas dels av tidsramen, dels av uppsatsens omfång. Jag lämnar möjligheten öppen i fall att jag får tillfället att ytterligare fördjupa mig kring denna typ av problematik. Men det som definitivt avgjorde mitt val den här gången är att mitt mål med uppsatsen inte handlar om att endast uppmärksamma skillnader mellan stadsdelar och människor som bor där. Av detta skäl har jag valt bort att jämföra Norra Biskopsgården med exempelvis Örgryte som Josefsson gjorde i sitt reportage och av samma skäl har jag inte valt att ställa figurationen svenskar och invandrare i centrum. Motivet är att perspektivet som bygger på skillnaderna oftast förstärker bild av samhället genom en serie kontraster, vilket skapar en svartvit bild av samhället och därmed bidrar till konstruktionen av ”vi” och ”dom”. Dessutom skapar denna uppdelning en känsla att invandrare är en homogen grupp vilket jag kommer att diskutera lite närmare.

Även om jag är ute efter att hitta de globala likheterna i figurationer av Elias och Scotsons universella förklaringsmodell och tillämpa dem på mitt studieområde, känns det inte lika lätt att handskas med besläktade figurationer som är mer storskaliga och mer komplexa. Figurationer mellan etablerade och outsiders förutsätter att det alltid krävs ett motsatspar när det handlar om maktrelationer, annars har man inget att förhålla sig till. En fördel med denna modell är att den är flexibel och kan bearbetas vilket gör att mina intervjupersoner består endast av människor som bor eller arbetar i Norra Biskopsgården. Detta kräver dock en medvetenhet hos läsaren att figurationer är ömsesidiga relationer mellan människor men att studiets fokus inte ligger på de etablerade. Dels vill jag inte skapa motsatskategorier och framhäva gruppskillnader, dels anser jag att rikta anklagelser mot en annan grupp som ansvarig för situationen förvärrar snarare än förbättrar möjligheten att bryta segregation.

6. ANALYS OCH RESULTAT

I det här avsnittet har jag för avsikt att bearbeta mitt empiriska material, analysera det och i efter hand utveckla en diskussion kring segregation i boendet.

Intervju med finländare

För mig har det varit svårast att komma i kontakt med den finländska gruppen. Det kan delvis förklaras med att i nuvarande situation existerar ingen finsk förening i området. En annan viktig orsak är att antalet människor som är födda i Finland och bosatta i Norra Biskopsgården har minskat kraftigt sedan början av 1990-talet. År 1990 bodde 151 finländare i området (Kuusela 1991:93). Enligt den senaste mätningen som gjordes i juni 2006 bor nu kvar endast en tredjedel av dem, eller för att uttrycka det mer exakt handlar det om 51 personer.²

Tack vare en av mina nyckelpersoner, lyckades jag knyta kontakter med tre Norra Biskopsgårdens invånare som är födda i Finland och genomföra en gruppintervju. Det var två män och en kvinna och det som de har gemensamt är att alla kom till Sverige som arbetskraftsinvandrare. Båda männen har bott mer än tjugo år i området. En är i sextio års ålder och förtidspensionerad den andra är i 50 års ålder och kvinnan likaså. Deras förklaring att det blev så litet antal finländare kvar i denna stadsdel idag är att några som de känner har återvänt till Finland. Dessutom är många av dem som kom på 1960- och 1970-talen för att arbeta i Sverige pensionerade idag och många av dem har byggt hus och fått det så mycket bättre.

De bor inte längre här hos oss, de har gjort en boendekarriär”, säger en av dem och fortsätter: ”Vi finländare har aldrig varit rädda för att ta ett jobb.

Alla tre intervjupersoner är överens att de trivs bra i området. En av de intervjuade säger att han har bott här så länge och tänker aldrig flytta härifrån. Den finska kvinnan poängterar att huvudsaken med boendet är att man själv bor bra och trivs och denna person uppger att hon inte har några klagomål. Men hon bekräftar att i vissa situationer har hon upplevt att andra tycker att Norra Biskopsgården är ett dåligt område. ”Det är inget jag bryr mig om” säger hon själv. En annan åsikt som de delar är att de inte känner sig så annorlunda som andra invandrare. De påpekar att Finland och Sverige är grannländer och att det finns ett liknande levnadssätt. En av dem berättar:

Detta gör att vi har det lättare att smälta in än exempelvis somalier. Här är ett exempel: på krogen (en lokal pub i området) sitter alltid vid det stora bordet finländare och svenskar tillsammans och på andra sidan sitter ”utlänningarna”. Jag har ingenting emot dem när jag säger ”utlänningar”, jag menar bara att finnar och svenskar kommer bättre överens.

En annan intervjuperson tillägger:

Jag tycker inte att vi alltid har haft det lätt för att bli accepterade. På den tiden när det bodde många finländare här och några av dem gjorde lite väsen av sig, trodde man att alla finnar har en kniv i fickan. Det är inte så!

² Statistiska uppgifter kommer från webbsidan: www.göteborgsbladet.se

Alla tre intervjupersoner säger att de har dålig kontakt med dem som kommer från andra länder. Detta gäller även när jag frågade om de träffar turkar och iranier. En av dem säger:

Man hälsar ibland när man stöter på varandra. Vi har ingen bra kontakt men vi bråkar inte heller. De håller sig mest för sig själva.

Det visar sig också att dessa tre människor som jag intervjuade inte har så täta relationer med sina grannar. De som har bott länge i området säger att det är många nya som har flyttat in. En av dem säger att han har bra kontakt med sina grannar, fast han känner endast två personer. Med tanke på att han bor i ett höghus som rymmer runt femtio lägenheter kan man fråga sig om det verkligen kan kallas för bra grannkontakt.

Intervju med turkar

Turkar utgör en av de största grupperna i området. Antalet människor som är födda i Turkiet och bosatta i Norra Biskopsgården är nästan oförändrat om man jämför siffrorna från 1989 (449 personer)³ och år 2006 (444 personer)⁴ vilket är nästan tio procent av hela befolkningen i området. De tre personerna som ställde upp på en gruppintervju består av en kvinna i 30 års ålder som är uppvuxen i området men som nyligen har flyttat, en man runt 70 år gammal som har bott i området sedan början av 1970-talet och en kvinna i 40 års ålder som har bott här i elva år. Den yngre kvinnan berättar:

Norra Biskopsgården är fortfarande jättefint område med tanke på naturen. Men det bor mycket udda folk här, så att säga, de som inte håller sig i ordning. Ibland kan det bli stökigt, till exempel de spelar hög musik mitt i natten och respekterar inte att vi jobbar. Därför valde jag att flytta ut härifrån och inte för att jag upplevde området som segregerat. Jag umgicks ju med alla och hade kontakt med svenskar också men det är många som har flyttat iväg.

Sedan fortsätter hon:

Här är det alltför många med utländsk bakgrund jämfört med andra stadsdelar. Så sätt kan man säga att det är segregerat. Jag upplevde aldrig att jag blev dömd för att bo här. Det är mest media som beskriver det som dåligt och segregerat. Det har jag själv läst om. Men det är fel bild säger jag! Det är inte sådana problem som jag har upplevt som dem beskriver att det finns här... att det bor för många invandrare. De skriver inte om dem som verkligen har problem, de alkoholiserade.

Den turkiska kvinnan i 40 års ålder vill också flytta ut från Norra Biskopsgården eftersom hon anser att det inte är bra för hennes barn att de går i skolan här i området. Självt tycker hon mycket om att bo i denna stadsdel och har kontakt med sina grannar, fast inte så många. Hon umgås inte endast med folk från Turkiet och beskriver sig själv som en öppen människa som inte delar människor på det sättet. Hennes uppfattning om området är följande:

Jag trivs här. Det finns folk från många olika kulturer som lever tillsammans. Men det finns vissa problem som fortsätter, samma sak om och om igen. Jag tycker inte om att barnen inte får någon bra utbildning här, att det finns många alkoholister och att invandrarkvinnor har en sämre position. Därför har vi öppnat kvinnoföreningen. Många tycker att det är dåligt att bo här. När man söker jobb märker man att ett utländskt namn och detta område inte är något bra kombination. Då känns det väldigt negativt.

³ Kuusela 1991:39

⁴ Göteborgsbladet 2006

Den äldre mannen påpekar att han har bott här länge, trivs mycket bra och vill inte flytta härifrån. Han har många turkiska vänner och släktingar här och träffar sällan människor som kommer från andra länder. Han upplever sig själv som en man som värderar högt sina familjeförhållanden och säger:

Det bor många turkar i Norra Biskopsgården som har mestadels valt att bo här med sin familj och nära sina släktingar. Därför vill jag bo här i området och jag ser inte på det som segregation. Jag gillar var jag bor. Turkar är vana att bo bland människor. Om vi behöver något hjälp, går vi först till våra släktingar. Det var samma sak när vi bodde i Turkiet, då bodde vi också nära våra släktingar. Det är en viktig orsak att man vill bo nära varandra. De hjälper till när det behövs utan att kräva någonting tillbaka. Man prioriterar sin familj högt.

Intervjun med den turkiska gruppen visar att mina intervjupersoner har olika syn på området. Det kan vara så att deras bakgrund, kön och ålder spelar en viktig roll för deras uppfattning om området vilket jag kommer att diskutera lite närmare i slutet av uppsatsen.

Intervju med iranier

Vid årsskiftet 1988/1989 bodde 95 iranier i Norra Biskopsgården.⁵ Enligt de statistiska uppgifterna från juni 2006, har denna siffra stigit till 215 personer, vilket innebär att antalet iranska invånarna i området har mer än fördubblats⁶. Även när det gäller iranier har jag genomfört en gruppintervju och det var två män en i trettio års ålder och en pensionär, samt en kvinna i 40 års ålder. De har inte samma uppfattning om området. Den pensionerade mannen berättar att han har bott nästan trettio år i Sverige, varav fjorton år i Norra Biskopsgården. Han har följande uppfattning om området:

Detta är en plats i samhället som liknar mitt land, vilket gör att jag trivs i Norra Biskopsgården. Även om jag hade möjlighet att flytta till ett annat område, skulle jag fortfarande bo kvar här. Om man tittar på människor som bor här, märks det att de är olika. Det finns en stor skillnad om man tittar på området tvärs över gatan. Men jag har min egen uppfattning av var jag bor. Det är en av orsaker att jag vill stanna. Jag har kontakt med mina grannar, man kan diskutera saker med dem. Det var någonting jag saknade när jag bodde i eget hus, man saknade en närhet. Det svarade inte mina förväntningar. I vårt land är vi vana att leva bland människor. Vi som kommer från Iran, vi levde med socialkontakt hela livet. För mig är Norra Biskopsgården en bra plats att leva i.

Den iranska kvinnan uppger att hennes grannkontakter inte är lika bra:

Jag hälsar bara på dem som jag träffar i hissen eller trappuppgången men vi umgås aldrig privat. Det gäller även svenskar. Av hela sex våningar bor endast två svenskar i hela byggnaden. Det är mest invandrare som bor här. Jag tycker att det är segregation. Varför blandar vi inte svenskar med invandrare? Ibland tycker jag att det är dags att flytta härifrån. Ibland blir det jättejobbigt, jättemutsigt i trappuppgången, vid entrén och själva torget. Sedan tänker jag – nej! Jag måste fortsätta kämpa för att det ska bli bättre och att hela stadsdelen utvecklas. Man måste engagera sig själv och vara mer aktiv för att det ska bli bättre.

Hon tycker också att området har förändrats till det sämre sedan hon flyttat in 1996. Hon berättar också att hon inte alltid säger att hon bor i Norra Biskopsgården.

⁵ Kuusela 1991:56

⁶ Göteborgsbladet juni 2006

Ibland säger jag att jag bor på Hisingen. Men det beror också vem som frågar. Jag vill inte att den som frågar ska såra mig.

Den yngre mannen som är i trettio års ålder säger:

Det är mycket snack att det är en tuff miljö... att det bor många invandrare här. Man uppfattar det som annorlunda. Jag tycker att det har blivit mer segregerat här. När vi flyttade till Norra Biskopsgården för nio år sedan fanns det nästan hälften svenskar som bodde i byggnaden. Nu är det bara kanske tio procent svenskar som bor kvar. Det är inte så att vi har tagit över, utan det är de som har valt att flytta bort. Kanske är det så att de inte kan anpassa sig till olikheter. Men nu är det mer segregerat. Det känns ibland att man inte blir riktigt accepterad vare sig här eller någon annanstans. Om man har svårt att identifiera sig med området, då känns det att man egentligen inte tillhör någonstans.

Intervju med nyckelpersoner

Jag har även intervjuat tre nyckelpersoner, två män och en kvinna, som alla är professionellt verksamma på olika sätt i området. Det som de har gemensamt är förutom att de jobbar här i området, har de dessutom regelbundna kontakter med de boende i Norra Biskopsgården, vilket betyder att det finns en förbindelse mellan mina nyckel- och intervju personer. En fördel med att intervjua nyckelpersoner är att de kan se saker och ting ur en annan position till skillnad från de boende. En av männen jobbar som kommunanställd på "Fritid och kultur" medan den andra mannen är aktiv när det gäller föreningsfrågor i området. Kvinnan arbetar som processledare i "Bo-bra-processen", en organisation som startade 1993 och representerar en samverkan mellan stadsdelsförvaltningen, stadsbyggnadskontoret och bostadsföretagen i Biskopsgården. De har olika synvinklar kring boendesegregation i området. Mannen som arbetar med "Fritid och Kultur" anser att bristande resurser i området bidrar till försämrade levnadsvillkor för områdets invånare, vilket i sin tur skapar segregation. Självsäger han:

Segregation finns på det sättet att det saknas bankomat, tandläkare, bibliotek, närpolis eller apotek, de viktiga grundpelarna i samhället för ett normalt liv. Det finns ingenting man kan känna sig stolt över eller känna att man tillhör denna stadsdel. Det försvinner alla de väsentliga sakerna som behövs i ett levande samhälle. Det är som att inte ha toalett hemma. Det blir svårt att leva där och till slut orkar man inte längre bo i området. Det blir så när människorna inte har tillgång till det de behöver. Det är jobbigt och påfrestande vilket gör att människorna tappas kontakt med sin egen stadsdel. När det inte finns någon som bryr sig, känns det då främmande att komma hit. Det utvecklas egna lagar när samhället inte tar sitt ansvar för ett område man lever i. På det sättet kan vi se segregationen.

Den kvinnliga processledaren har varit aktiv i området sedan 1970-talet. Detta innebär att hon har följt områdets utveckling under en längre period. Hon säger:

När man lägger till primärområde Norra Biskopsgården till stadsdelsnämnden Biskopsgården, hamnar man på högsta nivå av arbetslöshet och låg inkomst. Det är vad jag kallar för boendesegregation. Detta beror inte på människorna i sig här. Det beror på att Norra Biskopsgården alltid har varit en mellanlandning innan man flyttade vidare. Här har det varit alldeles för stor omflyttning. I början av 1990-talet var det stora strömmar av flyktingar och invandrare. Vem som helst kunde flytta hit, det var inget snack, man bara hyrde ut i ett område som består nästan bara av hyresrätter. Folk brydde sig inte. Bodde här, fixar till det lite grann och flyttar vidare. Den stora omflyttningen tillsammans med vårt dåliga rykte om Norra Biskopsgården gjorde att ingen ville bo här. Det kom bara de som inte kunde välja. Och sedan när de väl kunde välja drog de ifrån. Människor blev inte omhändertagna på rätt sätt. Men idag är det annorlunda. Även bostadsmarknaden är annorlunda.

Den mannen som jobbar på föreningsrådet uppfattar segregation i området på ett annorlunda sätt. Han berättar:

Det beror på vem man har kontakt med när man pratar om Norra biskopsgården. Med vissa människor är helt okej men om man pratar med dem som är mer trångsynta eller begränsade då är det deras fördomar och har ingenting med mig att göra. Det beror också på hur man själv känner sig och vad man gör. Människor som inte har arbete och sysselsättning kanske blir också passiva och klagande. Man tycker allting är dåligt och ser inte det fina i området. Det handlar alltså om eget självförtroende. När man går ut, tittar man kanske på allt på ett negativt sätt, med mörka glasögon. Det är inte området i sig utan hur du eller jag ser på den. Det finns både för- och nackdelar med området. Jag får en känsla att jag måste vara stolt över området. Jag har arbetat här med människor och ungdomar och aldrig upplevt något problem under dessa tio år. Det finns människor som ser på allting från den negativa sidan. Norra Biskopsgården är mycket bättre än sitt rykte.

Efter att jag delvis har presenterat det empiriska materialet, blir nästa steg i studiet att göra en återkoppling till det teoretiska perspektivet. Detta innebär att i nästkommande avsnittet kommer jag att ägna mig åt tolkningen av materialet. Tanken är att det skulle tjäna som grund för en mer utvecklad och fördjupad diskussion kring segregation i boendet. Men dessförinnan ska jag försöka besvara en av mina delfrågeställningar.

I början av uppsatsen motiverade jag mitt urval av dessa tre grupper av människor med förhoppning att det skulle ge en bättre översikt om områdets förändring. Med utgångspunkt i Kuuselas forskningsrapporter från början av 1990-talet och med hjälp av nyare statistiska uppgifter kan man bilda sig en uppfattning hur det ser ut idag i denna stadsdel. Det visade sig att antalet finländare minskade, antalet iranier ökade medan antalet turkar nästan har blivit oförändrad i området. Syftet med statistiken är att försöka åskådliggöra den övergripande bilden i området.

Hur har situationen förändrats?

I statistisk årsbok från 2006 kan man få en översikt hur antalet invånare i stadsdelsnämnden Biskopsgården ändrades periodvis. Befolkningen har minskat kraftigt från 1960-talet då den som mest låg över 37 000. I början av 1990-talet sjönk den siffran till knappt 24 000 människor, vilket betyder att Biskopsgårdens befolkning har minskat med en tredjedel under dessa två decennier. Sedan början av 2000-talet fram till idag ser det stabilare ut och sedan dess bor det drygt 25 000 människor i Biskopsgården.⁷ Primärområdena sinsemellan är väldigt olika. Svartedalen och Jättesten ser sig i första hand som Hisingsbor och känner mycket lite samhörighet med övriga Biskopsgården. Hyresrätterna utgör 72 procent av bostadsbeståndet, 11 procent är bostadsrätter och resten egna hem. Andelen med eftergymnasial utbildning och med högre inkomster är låg medan ohälsotalet hör till de högsta i Göteborg.⁸ Vid årsskiftet 1988/89 bodde 4192 personer i primärområdet Norra Biskopsgården, varav 1599 eller 39 procent av dem var födda i utlandet.⁹ Enligt den senaste mätningen år 2005 bokfördes 4691 personer bosatta i området, varav 2424 eller 52 procent av

⁷ Statistiskt årsbok Göteborg 2006 s.47

⁸ www.goteborg/biskopsgarden.se

⁹ Kuusela 1991 s.19

dem är födda i utlandet.¹⁰ Om man räknar efter kategorin ”människor med invandrarbakgrund”¹¹ blir då denna siffra ännu högre.

Dessa statistiska uppgifter bekräftar på sätt och vis bilden av Norra Biskopsgården som ett ”lågstatusområde”. Genom att titta på statistiken över olika befolkningsgrupper i området kan man konstatera att befolkningssammansättningen förändrades. De flesta av människor som jag intervjuade uppfattar det som en förändring till det sämre och anser att området har blivit mer segregerat. Förutom turkar, iranier och finländare har det sedan i början av 1990-talet bosatt sig nya folkgrupper i området. Enligt de statistiska uppgifterna från Göteborgsbladet 2006 utgörs mest representerade grupper idag av människor från Somalia 274 (övriga Afrika 304), Irak 198 (övriga Asien 309) och Bosnien - Hercegovina 151. Det intressanta är att redan vid årsskiftet 1989/1990 ansågs det att i Norra Biskopsgården hade man nått gränsen för hur många invandrare och resurssvaga svenskar man kunde ta emot. Denna siffra borde inte stiga ytterligare och dessa människor borde fördelas jämnt över andra stadsdelar, tyckte man. Beslutet fattades i kommunfullmäktige att en alltför stor koncentration av en viss etnisk grupp i en stadsdel skall undvikas. Man hade för mål att placera invandrare och resurssvaga svenskar i andra områden i stället och på det sättet motverka ytterligare segregation (Kuusela 1991:183). Så här sjutton år senare kan man konstatera att dessa mål inte blev uppfyllda. Det var snarare så att segregationen i stället fördjupades. Den bild av området som ges i Kuuselas rapporter och de problem som hon beskriver känns lätt igen även idag, vilket skapar en känsla att situationen i Norra Biskopsgården har inte förändrats särskilt mycket.

Kuusela (1991) redovisar att människor som flyttade från Norra Biskopsgården uppgav att den slitna miljön, brist på underhåll och oro över barnens skolgång haft stor betydelse för beslutet att flytta. Men det visade sig att även områdets låga status och dåliga rykte spelade en avgörande roll för många. Flera av de utflyttade berättade att de har tröttnat att behöva försvara sitt boende i området och att bli sammankopplade med de problem som anses föreligga där. Det fanns en tydlig irritation över befolkningssammansättningen. Många klagade över den stora andelen invandrare (framför allt flyktingar) och människor med sociala problem. Kuusela skriver också att pensionärer som bott länge i området har flyttat därför att de upplevt att de haft svårt att känna igen sig och känna sig trygga (Kuusela 1991:161-162).

I Norra Biskopsgården hävdar många att de nått den yttersta toleransgränsen vad gäller antalet invandrare och flyktingar i det egna bostadsområdet. Många av de problem som finns där beror på att andelen svenska familjer med svag social bakgrund, respektive invandrare och invandrarfamiljer med dålig förankring i det svenska samhället. Flera vanliga, stabila arbetarfamiljer borde flytta dit för att öka områdets samlade resurser, menar de. (Kuusela 1991:131)

Den kvinnan jag intervjuat som är med i ”Bo Bra processen” ger nedan en liknande syn på problemet:

Det har skett en stor förändring till det sämre. Det beror inte på att stadsdelen är sämre i sig, utan det beror nog på att man glömde av Norra Biskopsgården under flera år. Man tillät stadsdelen att på något sätt gå ner sig innan man nu försöker att gå upp igen. Och man tillät att det går för långt, framför allt Norra Biskopsgården, innan man kände att man ville göra någonting.

¹⁰ Statistisk årsbok Göteborg 2006 s.55

¹¹ Personer med invandrarbakgrund är de som är utlandsfödda och/eller utländska medborgare, samt de som har minst en förälder som är född utomlands

Det framstår tydligt både i mitt empiriska material och i Kuuselas forskningsrapporter att många invandrare, (etnicitet) och fattiga människor med sociala problem (klass) utpekade som de viktigaste orsakerna till områdets dåliga anseende. Detta fungerar som ett motiv hos många invånare att flytta från området. Det visar sig att faktorer som klass och etnicitet finns djupt förankrade hos människor och därmed avsätter sig som konkreta olikheter i deras liv.

7. AVSLUTANDE ANALYSDISKUSSION

Svaret på frågan varför Norra Biskopsgården uppfattas som ett segregerat område med dåligt rykte är varken kort eller enkelt. Genom att läsa Kuuselas forskningsrapporter har jag fått bekräftelse på ämnets komplexitet. Med blicken i backspegeln kan man säga att utvecklingen i Norra Biskopsgården redan från början kom att leda till en stor in- och utflyttning vilket har bidragit till områdets instabilitet. Det handlar om ett spektrum av olika motiv på grund av vilka människor som bestämde sig att flytta ut från området. Den slitna miljön, bristen på underhåll och service, förslumningstendenser, undervisningens kvalitet i skolan samt barnens socialisation är bara några exempel. Somliga invånare har inte känt till området när de flyttat in och därför accepterat en lägenhet i området som man snabbt kunde få i ett annars svårt läge på bostadsmarknaden. En del har sett det som en tillfällig lösning och flyttat så snart de funnit bättre alternativ. Även den försämrade sociala miljön var ett bidragande skäl till utflyttningen. Enligt Kuusela har man samlat en större andel problem i området än vad som är nödvändigt genom att man har styrt så många problemfamiljer och invandrare till de tomma lägenheterna. Detta har i sin tur ytterligare fördjupat segregationen och resulterat i att resursstarka hushåll har flyttat ut. Kort sagt kan man säga att det är flera faktorer som medverkar som ger ett område dåligt anseende.

En gemensam maktlöshet

De som inte hade någon möjlighet att flytta blev kvar, och de som inte hade möjlighet att välja fick överta de lediga bostäderna, vilket gjorde att den etniska och den socioekonomiska segregationen förstärktes. Kuusela identifierar dessa människor som ekonomiskt och socialt svaga och syftar framför allt på invandrare och människor med olika typer av sociala problem. Den negativa utvecklingsspiralen bidrog till en hög koncentration av människor med låga inkomster, låg utbildning, arbetslösa, förtidspensionerade, socialbidragstagare, missbrukare, människor med sämre hälsa och ensamstående föräldrar. Utan att ta hänsyn till dessa människors etniska tillhörighet, det vill säga oavsett om det handlar om invandrare eller svenskar, tycker jag att deras gemensamma nämnare är att alla de kan definieras som *de maktlösa*. Ett stort antal maktlösa människor som bor på samma plats bidrar således till en skev bild av området. Denna maktlöshet kan även ta sig i uttryck genom att man inte själv kan påverka sin bostadssituation och det gäller framför allt de som vill flytta från sitt nuvarande bostadsområde om möjligheten gavs. Att människor anvisas till de ”sämre” bostadsområdena kan också inge en känsla av maktlöshet och bana väg för att människor hamnar i underläge i det svenska samhället. Frågan är om dessa människor är beredda att kämpa för de bättre villkor eller om de i stället utvecklar en stark känsla av utanförskap.

Kvinnan som är verksam i ”Bo – Bra processen” berättar:

Först och främst när det gäller låg status hamnar Norra Biskopsgården på lista för ohälsotal, arbetslöshet, låg inkomst och låg utbildning. Vad har man då för möjlighet att resa sig så mycket? Då får vi titta fram på de andra delarna som är positiva. Ett sätt är att alltid tala om hur fint det är, så att inte det onda tar över. För att vi jobbar med utbildning, språkutveckling, arbetslöshet... vi kämpar men mycket av det kommer aldrig fram. Alla människor som bor här måste försöka motiveras att se det positiva, att man visar område från en positiv sida. Bara känslan att associera Norra Biskopsgården med något positivt – det är ju det som är målet.

Mats Franzén skriver att segregationen kan innebära förnedring och förolämpning av den underordnade. Han menar att bor man på ”fel adress” kan det i somliga situationer leda till att ”man blir betraktad som om det vore något fel på en” (Franzén 2001:30). Även den turkiska kvinnan som jag intervjuade ger en liknande exempel när hon påpekar att fel adress kan vara ett hinder när man söker jobb. Detta innebär att segregationen på bostadsmarknaden kan ha en parallell verkan och utgöra hinder för människor som bor i lågstatusområden även på arbetsmarknaden. Samma intervjuperson berättade att hon vill flytta från området på grund av det att hennes barn går i skolan i området, som hon uppfattar som dålig, vilket ger ett ytterligare exempel på det.

Detta leder fram till slutsatsen att segregationen kan uppfattas som ett uttryck för utsatta människors maktlöshet i samhällets olika sfärer. Bunar skriver att boendesegregation tenderar att upprätthålla den rådande ojämlikheten mellan olika sociala skikt i samhället. Detta, anser Bunar, urholkar grundläggande medborgerliga rättigheter som rätten till arbete men också rätten till en likvärdig utbildning. Han menar att medborgare som systematiskt hamnar utanför de etablerade strukturerna tenderar att medvetet vända ryggen åt olika samhällsinstitutioner som försöker integrera dem i samhället, genom att exempelvis inte delta i politiska val (Bunar 2001:22). En negativ inställning till de segregerade bostadsområdena drabbar nästan automatiskt skolorna och stämplar även dem som lågstatus, sämre och med dåligt rykte. Detta utgör ett skäl att de resursstarka familjerna flyttar från de stigmatiserade områdena i rädslan att barnen inte ska få tillräckligt kvalificerad utbildning, framför allt i det svenska språket. Ryktet om dåliga skolor, där barnen knappast kan lära sig svenska avskräcker i sin tur andra familjer att flytta in och förstärker områdets dåliga anseende. Ju fler som lämnar ett område på grund av dess rykte, desto mer leder det till att både områdets och skolans status minskar ytterligare. Den minskande statusen gör att allt fler vill bort därifrån för att slippa förknippas med stigmatiserande effekter (Bunar 2001:77).

Därmed bekräftar segregationens parallella verkan uppfattningen att stigmatisering av bostadsområden och dess invånare följs åt. Genom att utgå ifrån att makt utgör en kärna i förhållandet mellan olika samhällsgrupper, kan man konstatera att den underordnade gruppens ställning präglas av maktlöshet. Deras underlägsenhet grundar sig inte på enskilda personers egenskaper utan det handlar snarare om en kollektiv stigmatisering av medlemmar som tillhör outsidersgruppen.

Områdets och invandrarnas "annorlundahet"

Som man kan se finns det många olika medverkande faktorer som bidrar till att låg status och dåligt rykte tillskrivs de segregerade områdena och därmed förstärker den negativa bilden av den och dess invånare. Det kan handla om det att i sådana bostadsområden bor människor ur lägre sociala klasser, att byggnader har en monoton och tråkig utformning eller att medierapporteringar fokuserar på det negativa som finns i området. Men den absolut vanligaste orsaken till det baseras på faktumet att invandrare är överrepresenterade i de segregerade bostadsområdena. Här kan man återvända till Elias och Scotsons modell, där författarna påpekar att grupprelationer ofta förklaras som ett resultat av etniska skillnader eftersom dessa skillnader är mer synliga och lättare att känna igen. Detta skapar en risk att man inte tar hänsyn till maktrelationer som den viktiga källan till outsidersgruppens underlägsenhet.

Det är alltid lätt att lägga märke till en människa med ett annorlunda namn som pratar brytande svenska och inte har ett nordiskt utseende. Det är inte sällan att sådana människor kategoriseras som annorlunda och stigmatiseras som "de andra" vilket leder fram till slutsatsen att etnicitet som definierande faktor underlättar kategoriseringen och stigmatiseringen av människor. Eftersom etnicitet förknippas med olika minoritetsgrupper i en befolkning, uppfattas den delen av befolkningen som etniskt annorlunda och skiljer sig på det sättet från den "normala" majoriteten. Enligt detta synsätt präglas även svenska städer av etnisk segregation, där de etniska grupperna uppfattas som olika och avvikande från den underförstådda kulturella normen som svenskhet i det här fallet. Eftersom invandrare vanligtvis är rikt representerade i de segregerade områdena leder det fram till att uppfattningen om områdets "annorlundahet" oftast förstärks. Dessa områden har blivit själva symbolen för den segregerade svenska staden och den invandrade befolkningens utanförskap. Att både ett invandrantät område och dess invånare uppfattas annorlunda tyder på en dubbel stigmatisering. Kuusela skriver att invandrare oberoende av klassbakgrund, oftare har hänvisats till de mindre attraktiva områdena. Enligt henne visar denna deklassering av invandrare maktrelationen mellan majoritet och minoritet, där människor med en kulturell bakgrund som avviker från den svenska automatiskt får lägre status i samhället och sämre valmöjligheter på bostadsmarknaden (Kuusela 1993:25).

Mitt mål med Elias och Scotsons teoretiska perspektiv har varit att inte betrakta segregation i boendet på det sättet att man fokuserar på koncentration av befolkningen med invandrarbakgrund som huvudproblem. I så fall skapar en analys av segregationsproblematiker vidgade sociala klyftor mellan de etniskt annorlunda och majoritetsbefolkningen samt bidrar till konstruktionen av "vi" och "dom". Även om jag inte vill framhäva dessa skillnader är det inte helt lätt att blunda för dem heller. Intervjuer som jag genomförde med invånare och nyckelpersoner i Norra Biskopsgården visar att denna distinktion är närvarande i dessa människors vardagsliv. Nihad Bunar sammanfattar denna punkt när han skriver:

Invandrare och svenskar är generellt betraktat två kategorier som klyver det svenska samhället mitt itu. Kategoriernas praktiska betydelse varierar givetvis beroende på sammanhang. I vissa fall kan de sakna betydelse. Men de finns alltid där, som objektiva möjligheter, redo att återuppväckas om situationen så kräver: i krogkön, i debatten om kvinnomisshandel, i fråga om arbetsmoral eller när det gäller familjesammanhållning. (Bunar 2001:219)

Irene Molina har en liknande tankegång som hon presenterar i sin text *Den rasifierade staden* (2001). Hon gör en kritisk granskning av det multikulturella samhället och anser att multikulturalismen döljer problem som i själva verket gäller makt och hegemoni vilket emellertid skapar de osynliga "vi" och "dom" gränsdragningar.

Denna fixering vid vikten av ofta förstörade kulturella skillnader har konsekvenser på flera samhällsliga nivåer. Möjligen är den viktigaste konsekvensen att den förstärker en indelning av nationen i Vi och De. Samhället välkomnar De Andras exotiska mat, läckra kvinnomode och annorlunda musik, samtidigt som det från flera håll påstås att invandrare, De Andra är kriminella, narkotikamissbrukare och bidragsberoende. Den senaste debatten om våld mot "invandrarkvinnor" med grund i kulturella värderingar följer samma spår och gör "invandarmän" till kvinnomisshandlare. (Molina 2001:74)

Norra Biskopsgården är tillsammans med förorter som Tensta i Stockholm eller Rosengård i Malmö exempel på områden där människor från många olika länder och kulturer bor sida vid sida i vardagen. Tensta är ett av de invandrantäta områdena som ingår i Bunars studie och det ska jag snart återkomma till. Lars Åberg har skrivit en serie artiklar om Rosengård som publicerades i "Sydsvenskan" under juni 2003. I Rosengård finns också en mångfald av nationaliteter som kategoriseras under samlingsbeteckningen invandrare. Åberg menar att de är väldigt olika sinsemellan, men att alltför många av dem har ett gemensamt problem, nämligen att de lever utanför samhället, trots att de bor mitt i det (Åbergs 1:a rapport, 2003).

Även om Elias och Scotsons universella modell har utvecklats för nästan femtio år sedan verkar den fortfarande vara väldigt användbar. Det handlar inte om att endast Norra Biskopsgården har sina speciella problem utan det är snarare så att studier av andra invandrantäta områden relaterade till storstadssegregation leder fram till samma slutsatser. Ur denna synpunkt kan segregation betraktas som resultat av utestängning som skapar även ojämlikhet och stora sociala skillnader i fråga om livskvalitet mellan olika grupper. Dikotomiserade figurationer är grundade i en ojämlig fördelning av makt mellan aktörer, inte minst vad gäller olika gruppers sociala och etniska bakgrund och deras nuvarande position i samhället.

Distinktion mellan "vi" och "dom"

När man skriver om skillnader mellan "vi" och "dom", finns det en risk att man på det sättet själv bidrar till upprätthållandet av sådant polariserad tänkande. Men för att kunna analysera hur dessa konstruktioner skapas och verkar är det nödvändigt att gå igenom sådana exempel. Att det existerar en figuration mellan svenskar och invandrare väcker, nästan oundvikligen tankar om att invandrare utgör en homogen grupp. Under rubriken tidigare forskning har jag redan presenterat Popoolas resonemang, där hon skriver att det enda som förenar invandrare som en grupp är just det att de inte är svenskar. Även om alla etniska grupper har som en gemensam nämnare att de skiljer sig på olika sätt från den svenska befolkningen, måste man ta hänsyn till att skillnader mellan dessa olika etniska grupper också varierar stort.

Mitt empiriska material har visat att en del människor känner sig isolerade och delar en uppfattning att det är svårt att få kontakt med de övriga boende. De upplever att kontakterna mellan de olika etniska grupperna är begränsade. Mestadels umgås de inom kretsen av den egna etniska eller språkliga gruppen vilket tyder på sociala skillnader. Att inte bli riktigt accepterad vare sig i det egna bostadsområdet eller i Sverige överhuvudtaget kan skapa en känsla att man lever i ingenmansland.

Den nyckelpersonen som jobbar med "Fritid och kultur" tycker så här:

Innan var det så att det fanns ett litet antal olika etniska grupper i området och det var mycket enklare. Det som är problemet idag är att det inte är så längre. Och då får den svenska gruppen känna sig som minoritet. Tycker man inte om mångfald, ska man inte bo här. Svenskarna betalar dyra resor för att åka till andra länder och där man accepterar deras religion och allt. När man kommer hit då gör man inte det. Vi har en stuga på landet. Så jag jobbar här och när jag kommer dit känns det som att åka till ett annat land.

Det stora antalet olika invandrargrupper i kombination med den avvikande delen av utstötta människor förorsakar att gemensamma normer saknas i Norra Biskopsgården. Att det bor så många människor med olika bakgrund och skilda normsystem skapar osäkerhet om vilka och vems normer ska gälla. Denna normlöshet kan vara en förklaring till bristen på kontakter. En del av förklaringen kan vara att somliga vill undvika större kulturella motsättningar och därför väljer att leva efter sina egna normer och isolera sig i sin egen grupp. Vissa kan ha svårt att hitta människor att umgås med i sitt bostadsområde. Det utgör emellertid ett hinder för dem som vill ha fler grannkontakter och utvidgade sociala relationer. Den kvinnliga processledaren i "Bo Bra" berättar:

Det bor väldigt många invandrare i Norra Biskopsgården och det syns, så klart. De sköter sig alltid i grupper. Det som jag tycker är allra jobbigast är att alla har sina etniska föreningar eftersom jag jobbar med integrationsfrågor och försöker att människor ska mötas vid gränserna. Men det är naturligt, alla håller sig för sig själva. De sitter vid gårdarna en grupp här, en här ... Vi pratar om att grillas på Svarta mosse ... En grill. Det finns ingen möjlighet att alla sitter och grillar tillsammans. Det skulle se ut så att en grupp säger "nu är vi klara"! och sedan nästa grupp och sedan nästa.

Tolkningen av det empiriska materialet leder till slutsatsen att man lever sidan vid sidan av varandra utan några omfattande kontakter men också utan några större konflikter, som vissa av intervjupersoner påpekade. De sociala nätverken i området karaktäriseras av det faktum att människor söker kontakt främst inom den egna gruppen. Eftersom turkar är välrepresenterade i Norra Biskopsgården, kan det leda till uppfattningen att de inte har samma behov av sociala relationer med övriga grupper vilket i sin tur kan skapa isolering. För den äldre turkiska mannen är just ett stort antal av landsmän den största anledningen att vilja bo kvar. Men det kan även tjäna som exempel att de stereotypa uppfattningarna bekräftas.

Man kan inte påstå att alla medlemmar av invandrargrupper själva fritt kunnat välja var de ska bo. Visserligen ger en möjlighet att bo nära sina landsmän en känsla av trygghet och skydd, men detta innebär också en inåtriktad gruppgemenskap och ett avståndstagande från kontakter med andra människor. Den turkiska gruppen framstår som en grupp vars medlemmar har täta relationer med varandra men att påstå att alla turkar vill bo nära sina landsmän är en grov generalisering. Detta gäller förstås inte bara turkar utan alla olika folkgrupper. Här är det viktigt att inse att människornas kulturella och klassbakgrund, deras utbildning och huruvida de kommer från stad eller landsbygd är några faktorer som påverkar deras uppfattning om området. Att dessa faktorer är medverkande för människors olika värderingar tyder på att det finns skillnader mellan olika grupper men dessa skillnader är även framträdande inom grupperna.

Ett intressant exempel finns i Bunars studie av Tensta området, då han kommer fram till att det saknas en stark lokal identitet i området som kan skapa den speciella ”vi” känslan. Detta visar den interna splittringen både mellan och inom olika etniska grupper, anser han. Återigen ges det en möjlighet att jämföra och identifiera likheter mellan Norra Biskopsgården och andra storstadssegregerade områden. Exempelvis skriver Bunar:

”Den inre rasismen” enligt många jag samtalat med i området ett stort problem. Enligt interna kulturella hierarkier befinner sig den somaliska gruppen, sist anländ och svart, längst nere på skalan, medan den turkiska ”äldst” och talrikast och finska, som nordbor betraktas som ”bättre”. (Bunar 2001:220-221)

Det ovanstående citatet visar att makt spelar en viktig roll i vardagliga relationer även mellan olika etniska grupper. Att alla dessa grupper kategoriseras som invandrare innebär inte automatiskt att det råder en homogenitet mellan dem. Det är snarare tvärtom om man tittar på relationer som finns de emellan. En känsla av fragmentering och ansträngda relationer med olika spelregler för umgänge är en bidragande orsak till dessa gruppers underordnade positioner.

Stigmatisering

Mats Franzén skriver i sin text *Problemet segregation: en orättvis jämförelse* (2001) att segregationen handlar om åtskiljande samt att den ”upprättar och bekräftar en hierarkisk skillnad mellan minst två grupper”. Han anser att segregationen skapar moraliskt över- och underläge, insiders och outsiders, etablerade och utanförstående samt upphöjda och stigmatiserade. Enligt Franzén gäller segregationen i grund och botten makt och relationer mellan människor och mellan grupper av människor. (Franzén 2001:25)

Att de som bor i de segregerade områdena behandlas som uteslutna människor med mindre status, kan påverka deras självbild och skapa en känsla av moralisk underlägsenhet. Bostadssegregation kan också ses som en typ av kulturell och social utsortering av de maktlösa till de områden majoriteten av olika skäl undviker att bosätta sig i. Detta innebär att det är brist på makt som ger de segregerade områdenas invånare en dålig placering i samhället. De ojämna maktförhållandena mellan etablerade och outsiders kan även påverka deras bedömning av varandra som mer eller mindre värda. Man kan säga att grunden blir lagd för en kollektiv stigmatisering och socialt skam när områdets invånare hamnar längst ner i status och blir betraktade som andra klassens medborgare. Bergman och Swedin skriver att denna typ av interaktion kan säkerställa överläge för den etablerade gruppen. Behovet att nedvärdera människor ur andra grupper bidrar till en positiv känsla hos aktören, menar de. Ojämlig maktfördelning i samhället och låg självvärdering hos de maktlösa ger känsla av psykologiskt övertag för den andra parten. (Kuusela 1993:88)

Det finns en föreställning om att bo i ett ”sämre” område kan upplevas som ett negativt brännmärke för de boende. Det kallas för kollektiv stigmatisering och drabbar hela bostadsområdet och dess invånare. Därför tycker jag att ett högt antal invandrare i området inte behöver ses som problemets huvudkälla. Som jag argumenterade tidigare är representanter för olika etniska grupper mer synliga och avviker från de svenska livsmönstren. När jag skriver att hela bostadsområdet utsätts för en kollektiv stigmatisering innebär det att även svenskar som bor i området blir drabbade av denna problematik. De kan också möta samma problem när deras barn går i skolan i området eller när de själva ansöker om ett jobb

från "fel adress". Det är med andra ord hela befolkningen i dessa förorter som får betala priset för att bo i stigmatiserade områden genom att bära bördan av en rad negativa föreställningar kopplade till denna stadsdel. Det innebär också att figurationen svenskar och invandrare inte är den enda i skapandet av konstruktioner mellan "vi" och "dom". Detta exempel som handlar om kollektiv stigmatisering av människor och områden visar att ytterligare en distinktion kan vara aktuell när man upplever eget bostadsområde som ett "vi" i förhållande till ett annat bostadsområde som kan då betraktas som "de andra". Det intygas ännu en gång att etnicitet inte behöver vara huvudorsak till boendesegregation.

Separation och social polarisering förstärks genom stigmatiseringen. Intervjun med den finska gruppen visade att de negativa egenskaperna kan tillskrivas hela gruppen utifrån den sämsta minoriteten. Att det fanns stökiga finländare i området som en av de berättar, påverkar hela gruppens rykte och väcker negativa reaktioner hos stabila landsmän men även andra invandrargrupper. Eftersom de negativa egenskaperna brukar tillskrivas hela gruppen kan det resultera i att övriga skäms för de som nedvärderar sig. Detta i sin tur kan leda till interna splittringar och förstärka det dåliga ryktet som har konsekvenser för invånarnas självuppfattning. Eftersom det framför allt är de invandrartäta områdena som utsätts för stigmatisering kan det leda till att invandrare tillskriver sig själva sämre egenskaper utifrån sina kulturella skillnader. Den finska kvinnan säger:

Turkar och iranier har det lite svårare för att de är lite mer annorlunda. Deras tradition och kultur skiljer sig väldigt mycket från den svenska. De lever mer slutet liv. Men det är också en process som alla människor upplever för att kunna komma in i det svenska samhället. Turkar och iranier vänder sig till sina egna, de är inte som latinamerikaner och deras Hammarkullenfestival. Den är öppen för alla till skillnad från dem som kommer från mellanöstern.

De segregerade områdena har uppmärksamats av massmedier som jag nämnde innan. Med hänsyn till det vill jag påpeka att den bild som man får genom massmedier kan negativt ha påverkat många människors syn på sitt bostadsområde. Den yngre iranske mannen säger:

Det finns två ögon på Norra Biskopsgården. Vi som bor här och de andra som tycker att människor som kan bo här inte är riktigt kloka. De har inte ens varit här, de har inte ens sett stadsdel, de vet inte vilka människor som bor här. De vet bara att här händer rån och överfall och det är jättetråkigt. Det kan vara en anledning att folk flyttar. Men när man gör bra saker blir vi aldrig synliga för det. Det är ingen som ser att vi gör bra saker för att det inte är så intressant att man gör bra saker i Norra Biskopsgården. Det är bara intressant om det är dåligt.

Genom att tillskriva dessa bostadsområden negativa egenskaper skapas det negativa uppfattningar om det egna området vilket motiverar mer människor att flytta. Denna ryktesspridning påverkar både levnadsvillkor och förväntningar kring området. TV, radio och tidningar har utvecklat en diskurs om de problematiska förorterna med en massiv förmedling av problembilder. Sättet att representera ett område har med makt att göra därför att de stigmatiserande invånarna inte har kollektivt makten att representera sitt bostadsområde. När de människor som bor i dessa områden själva använder sig av den dominerande diskurser för att beskriva och förklara sin egen situation, då finns det stor möjlighet att man känner en social skam för sitt område. En bieffekt blir att många av de människor som utpekats som stigmatiserade tror att det är deras fel att segregationen finns och följs vanligtvis av en känsla av maktlöshet. Kvinnan som är aktiv i "Bo Bra processen" säger:

Eftersom massmedier inte tittar på oss positivt, måste vi själva göra det. Alla vi som tillhör Norra Biskopsgården måste se positivt på området. Om man säger att det är skit och att det är värdelöst att bo här då segregerar man sig själv och förstärker det negativa. Och vad händer då?

Vi försöker vända upp den negativa trenden. Det som är negativt kan utnyttjas för att förbättra område. Man kan lägga fram olika förslag.

Den turkiska gruppen som jag intervjuade uttryckte tydligast hur massmedier bidrar till områdets dåliga rykte. Den yngre kvinnan anser att tidningarna skrev ner stadsdelen vilket också har delvis bidragit att hon flyttat från området. Hon anser att Norra Biskopsgården har ett sämre anseende än området förtjänar och att tidningarnas negativa skrivelser har bidragit till detta. De som bor i området och det gäller alla grupper som jag intervjuade tycker inte att allting är så negativt som det presenteras i allmänheten. Även de som trivs bra tycker att det kan vara jobbigt att behöva försvara sitt bostadsområde eftersom många som bor på annat håll har svårt att tro att det är lugnt och trivsamt. En viktig sak som man bör ta hänsyn till är att alla personer som ingick i min studie var från trettio år och uppåt. I stort sett kan man säga att de flesta är första generations invandrare vilket också har betydelse för studiets resultat. Det finns en skillnad när man tittar på den yngre generationen som dagligen träffas i olika sammanhang, både i skolan och på fritiden. Därför har jag till sist sparat en del av intervjun med min nyckelperson som jobbar med "fritid och kultur". Han tittar optimistiskt på framtiden:

Här finns det en stor rikedom av människor. Det finns en skillnad mellan yngre och äldre. De yngre umgås med andra även i skolan. Aktiviteter som fotboll eller musik förenar människor. Att man bildar en förening som "Cruz Azul" handlar inte bara om att kicka boll. Det är ett sätt att jobba med problem i Norra Biskopsgården, ett sätt att träffas. Jag tror på människor och vi håller på att skapa något nytt tillsammans. Det är en tidsfråga innan vi med alla olika kulturer kan göra något bra för samhälle. Det känns så!

SAMMANFATTANDE SLUTORD

I den här uppsatsen har jag försökt analysera och synliggöra vikten av sociala relationer mellan människor samt relatera det till bostadssegregations problematik. Under min läsning av tidigare forskning har jag fått intrycket att denna aspekt av boendesegregation inte har fått tillräckligt mycket uppmärksamhet. Genom att välja Elias och Scotsons teoretiska ram har jag kommit fram till att klass, ras och etnicitet inte behöver spela den avgörande rollen för segregationens uppkomst och reproduktion. Detta innebär inte att dessa faktors betydelse som dominerar forskningen kan förnekas eller förminska. Att betrakta problematiken från en annan synvinkel har bara bekräftat för mig att denna verklighet som rör frågor kring segregation i boendet är både invecklad och mångfacetterad. Mitt beslut att välja endast en teoretisk synpunkt hade för syfte att uttömma förståelse av detta perspektiv och därmed kasta ett annat ljus på problematiken. Det verkar som att Elias och Scotsons modell kan tillämpas även nu i början av det nya årtusendet. Deras universalistiska anspråk kan dessutom översättas inte bara till Norra Biskopsgården utan även till storstadsproblematiken i övrigt, vilket i det här fallet avser de svenska förhållandena.

Boendesegregation har visat sig vara ett komplext fenomen vilket jag också upptäckt när jag försökte besvara mina följande frågeställningar: *Varför uppfattas Norra Biskopsgården som ett segregerat område med dåligt rykte? Vad har människor för erfarenheter av att bo här och hur uppfattar de denna stadsdel? Vilka sociala relationer finns i området? Hur har boendesegregation i Norra Biskopsgården förändrats över tid?*

En stor utflyttning av de mest ekonomiskt och socialt resursstarka familjerna har orsakat en negativ spiral och bidragit till instabilitet i Norra Biskopsgården. Beträktat inom ett tidsperspektiv från början av 1990-talet fram till idag har situationen inte förändrats så mycket. Befolkningssammansättningen skiljer sig på det sättet att nu bor flera etniska grupper i området jämfört med tidigare men segregationsproblematiken är fortfarande aktuell. Detta bekräftas även av de boende eftersom de flesta tycker att området har blivit mer segregerat. Det empiriska materialet visar att det saknas en känsla av gemenskap bland de boende i Norra Biskopsgården. Trots att alla områdets invånare delar gemensamma sociala villkor, finns det ändå den interna splittringen både mellan och inom olika grupper. Många som strävar efter att distansera sig från de som man inte tycker ha så mycket gemensamt fragmenterar invånarna ytterligare. Studiet visar att de olika etniska grupperna håller sig mest för sig själva. Denna brist på sammanhållning och avsaknad av gemensamma normer leder till en fördjupad stigmatisering och underordnad position som en konsekvens av den interna splittringen. Även massmediernas sätt att presentera området har en viktig roll hur området uppfattas i allmänheten. När det gäller de människorna som bor i Norra Biskopsgården, har de en annan syn på området och de flesta intervjuade uppger att de trivs. Det är snarare så att bilden av de boende och deras uppfattning av området skiljer sig från det dåliga ryktet, som vissa av de nämner. Därför är det viktigt, tycker jag, att man sprider positiva bilder och information om området för att kunna skapa en bättre vision.

Jag är medveten om min studies begränsningar, dels beträffande valet av teori, dels beträffande mitt eget empiriska material. Min förhoppning är dock att studien kan bidra till en bättre förståelse och vara en del i en ökad diskussion kring boendesegregationen. Enligt min mening skulle det vara lockande att undersöka hur man kan bygga upp starkare sociala nätverk. De multietniska nätverken som redan finns bland ungdomarna inger hopp inför framtiden om man fokuserar på vikten av de sociala relationerna. Men för att lyckas krävs det en ny inställning till området så att de nya generationerna fortsätter bo kvar i Norra Biskopsgården och därmed bana väg till områdets stabilitet. Kan det vara så att nyckeln till segregationen som är så svår att bryta ligger där? Det krävs fördjupade studier för att kunna få svar på dessa frågor.

KÄLLFÖRTECKNING

Litteraturlista

Andersson, Eva, Borgegård, Lars Erik & Fransson, Urban: *Från Babylon och Chicago till Fittja*, i Magnusson, Lena (red) (2001) *Den delade staden – Segregation och etnicitet i stadsbyggen*, Boréa, Umeå

Andersson, Roger: *Skapandet av svenskglea bostadsområden*, i Magnusson, Lena (red) (2001) *Den delade staden – Segregation och etnicitet i stadsbyggen*, Boréa, Umeå

Booth, C. Wayne, Colomb, G. Gregory & Williams, M. Joseph (2004): *Forskning och skrivande, konsten att skriva enkelt och effektivt*, Studentlitteratur, Lund

Bunar, Nihad (2001): *Skolan mitt i förorten, Fyra studier om skola, segregation, integration och multikulturalism*, Symposion, Stockholm

Ehn, Siv (red) (1993): *Så här bor vi, Om invandrares liv och boende*, Bygghörsningsrådet, Stockholm

Elias, Norbert & Scotson, John L. 1999: *Etablerade och outsiders. En studie om grannskapsproblem*, Arkiv, Lund

Fangen, Katrine (2005): *Deltagande observation*, Liber, Malmö

Franzén, Mats: *Problemet segregation: en orättvis jämförelse*, i Magnusson, Lena (red) (2001) *Den delade staden – Segregation och etnicitet i stadsbyggen*, Boréa, Umeå

Hansson, Einar (2005): *Biskopsgården – en spegel av Göteborg i världen*
ISBN 91-631-4638-x, Göteborgs stad Biskopsgården

Helkama, Klaus, Myllyniemi, Rauni & Liebkind, Karmela (2004): *Socialpsykologi, en introduktion*, Liber, Malmö

Kuusela, Kirsti (1991): *Att bo i invandrartäta områden, Etnisk boendesegregation i Göteborg*, Bygghörsningsrådet, Stockholm

Kuusela, Kirsti (1993): *Integration i invandrartäta bostadsområden?* Forskningsrapport nr 111, Sociologiska institutionen, Göteborgs Universitet

Kvale, Steinar (1997): *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Studentlitteratur, Lund

Larsson, Bengt & Engdahl, Oskar (2006): *Sociologiska perspektiv, Grundläggande teorier och begrepp*, Studentlitteratur, Lund

Lutz, Evert & Elander, Lena (red) (2006): *Statistisk årsbok Göteborg 2006*, Göteborgs stadskansli

Magnusson, Lena (red) (2001): *Den delade staden – Segregation och etnicitet i stadsbyggen*
Boréa, Umeå

Molina, Irene: *Den rasifierade staden*, i Magnusson, Lena (red) (2001): *Den delade staden – Segregation och etnicitet i stadsbyggen*, Boréa, Umeå

Olofsson, Gunnar: *Inför den svenska upplagan 1999*, förord i Elias, Norbert & Scotson, L. John (1999): *Etablerade och outsiders, En sociologisk studie om grannskapsproblem*, Arkiv, Lund

Popoola, Margareta: *Hysesvärdarnas inflytande över segregationen*, i Magnusson, Lena (red) (2001): *Den delade staden – Segregation och etnicitet i stadsbyggen*, Boréa, Umeå

Repstad, Pål (1993): *Närhet och distans, Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*, Studentlitteratur, Lund (3:e upplagan)

Rienecker, Lotte (2003): *Problemformulering*, Liber, Malmö

Ryen, Anne (2004): *Kvalitativ intervju, från vetenskapsteori till fältstudier*, Liber, Malmö

Stenberg, Jenny (2004): *Hur får vi hela Göteborg engagerade i detta? Utvärdering av storstadssatsningen i Norra Biskopsgården*, Centrum för kulturstudier, Göteborgs universitet

Sjöberg, Katarina (red) (1999): *Mer än kalla fakta, Kvalitativ forskning i praktiken*, Studentlitteratur, Lund

Svensson, Per Gunnar & Starrin, Bengt (red) (1996): *Kvalitativa studier i teori och praktik*, Studentlitteratur, Lund

Svensson, Per Gunnar: *Förståelse, trovärdighet eller validitet?* i Svensson, Per Gunnar & Starrin, Bengt (red) (1996): *Kvalitativa studier i teori och praktik*, Studentlitteratur, Lund

Trost, Jan (2005): *Kvalitativa intervjuer*, Studentlitteratur, Lund (3:e upplagan)

Tidningsartiklar:

Wirtén, Per: *Mediernas rasism*, Media i fokus nr.2, 5 maj, 2004

Åberg, Lars: *Lars Åbergs första rapport från Rosengård*, Sydsvenskan 1 juni, 2003

Internetbaserade källor:

Bunar, Nihad (2004): *Komplement eller konkurrent, Fristående skolor i ett integrationsperspektiv*. www.integrationsverket.se

Molina, Irene (2006): *Etnisk diskriminering i boendet* www.integrationsverket.se

www.göteborg.biskopsgården.se

www.göteborgsbladet.se